

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Sociální práce

Bakalářská práce

Eliška Machalová

Informovanost učitelů základních škol o domácím násilí

Awareness of primary school teachers about domestic violence

Praha 2023

Vedoucí práce: PaedDr. PhDr. Mgr. Daniel Hanuš, Ph.D., LL.M., MBA

Poděkování

Ráda bych poděkovala PaedDr. PhDr. Mgr. Danielu Hanušovi, Ph.D., LL.M., MBA za vedení bakalářské práce, za odborné rady a užitečná doporučení, podporu a vstřícný přístup. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Kateřině Cidlinské, Ph.D. za její rady k praktické části této práce. Velké poděkování patří také všem respondentkám za jejich ochotu ke spolupráci. Děkuji i své rodině a přátelům za podporu po celou dobu studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Praze, dne 20. 5. 2023

.....
Eliška Machalová

Anotace

Bakalářská práce si klade za cíl zjistit informovanost učitelů základních škol o domácím násilí, možnostech vzdělávacích programů, prevenci a osvětu domácího násilí. V teoretické části se práce zabývá vymezením základních pojmů této problematiky. Práce se věnuje základní terminologii jako je domácí násilí, dítě jako oběť domácího násilí, syndrom týraného dítěte, postup pedagogů ve školách při podezření na domácí násilí u dítěte, následně na prevenci a informovanost učitelů o domácím násilí. V praktické části se práce zaměřuje na kvalitativní výzkum metodou rozhovorů.

Klíčová slova

domácí násilí, prevence, děti, informovanost, učitelé, základní školy

Abstract

The bachelor's thesis aims to explore the awareness of primary school teachers regarding domestic violence, educational programs available for prevention, and their knowledge about domestic violence. The theoretical part of the thesis delves into defining the fundamental concepts related to this issue. It discusses key terminologies such as domestic violence, children as victims of domestic violence, the abused child syndrome, the protocols for teachers when suspecting domestic violence in a child, as well as prevention and teachers' awareness of domestic violence. The practical part of the thesis focuses on conducting qualitative research using interviews as the primary method.

Keywords

domestic violence, prevention, children, awareness, teachers, primary schools

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 VYMEZENÍ POJMŮ	8
1.1 INFORMOVANOST.....	8
1.2 UČITEL ZÁKLADNÍ ŠKOLY	8
1.3 PROSTŘEDÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	8
2 DOMÁCÍ NÁSILÍ	9
2.1 DEFINICE	9
2.2 ZNAKY.....	10
2.3 FORMY.....	10
2.4 AKTÉŘI DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	12
2.5 PŘÍČINY A DŮSLEDKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	13
2.5.1 Příčiny domácího násilí.....	13
2.5.2 Důsledky domácího násilí	14
2.6 CYKLUS DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	14
3 INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE DOMÁCÍM NÁSILÍM	16
3.1 ORGÁN SOCIÁLNĚ – PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ.....	17
3.2 POLICIE ČR.....	17
3.3 INTERVENČNÍ CENTRA	19
3.4 NEZISKOVÉ ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU DOMÁCÍHO NÁSILÍ	20
3.5 DALŠÍ POMOC	21
4 ŠKOLA A DOMÁCÍ NÁSILÍ U DĚTÍ	22
4.1 DOSTUPNÁ PODPORA NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	24
4.1.1 Školní psycholog.....	25
4.1.2 Školní speciální pedagog.....	25
4.1.3 Školní metodik prevence.....	25
4.1.4 Výchovný poradce	26
4.1.5 Školní sociální pracovník	26
5 PRÁVNÍ VYMEZENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ČESKÉ REPUBLICE	27
6 PREVENCE	27
6.1 PRIMÁRNÍ PREVENCE	27
6.2 SEKUNDÁRNÍ PREVENCE	28
6.3 TERCIÁLNÍ PREVENCE.....	28
6.4 PREVENCE VE ŠKOLSKÉM PROSTŘEDÍ	29
PRAKTICKÁ ČÁST	31
1 ÚVOD	31
2 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	31
3 METODOLOGIE	31
3.1 METODA SBĚRU DAT.....	31
3.2 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	32
3.3 PRŮBĚH SBĚRU DAT	33
4 ANALYTICKÁ ČÁST	34
4.1 ANALÝZA DAT	34
4.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	34
4.3 PŘEDSTAVA O DOMÁCÍM NÁSILÍ Z POHLEDU UČITELŮ ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	34
4.4 POSTUP UČITELŮ PŘI ODHALENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ U DÍTĚTE	35
4.5 ROLE UČITELE PŘI ŘEŠENÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	38
4.6 OBECNÉ ZNALOSTI UČITELŮ O DOMÁCÍM NÁSILÍ.....	39

4.7	ORIENTACE V SYSTÉMU POMOCI.....	40
4.8	PREVENCE DOMÁČÍHO NÁSILÍ.....	41
5	SHRNUTÍ.....	42
6	NÁVRHY NA DOPORUČENÍ.....	44
7	ZÁVĚR.....	45
	POUŽITÁ LITERATURA.....	47
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	48
	SEZNAM PŘÍLOH.....	51

Úvod

Fenomén domácího násilí je celospolečenský problém, který postihuje jedince napříč celou společností. Výskyt a nahlašování domácího násilí stále stoupá díky zvyšující se informovanosti o této problematice. Existuje systém pomoci všem obětem domácího násilí a je důležité o této problematice dále mluvit a upozorňovat na možná rizika, která se s domácím násilím úzce pojí. Domácí násilí má dopady i na dítě, které je tomuto násilí vystavováno a stává se pak svědkem této velmi traumatizující situace, která dítě ovlivňuje v jeho následném vývoji.

Téma bakalářské práce je Informovanost učitelů základních škol o domácím násilí. Důvodem výběru tohoto tématu je mé spatření důležitosti v roli učitele při odhalování domácího násilí, protože učitel je osobou, která je s dítětem v každodenním kontaktu a může si všimnout projevů chování, která mohou být neobvyklá či riziková. V tomto případě je důležité, aby měl učitel základní povědomí o domácím násilí a vnímal důležitost jeho role při samotném odhalování.

Práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část je tvořena šesti kapitolami a zabývá se základním teoretickým rámcem domácího násilí. Dále také právním zakotvením v České republice a možnou prevencí domácího násilí. Praktická část je pak věnována výzkumnému šetření, které bylo prováděno kvalitativním výzkumem metodou polostrukturovaných rozhovorů. Cílem praktické části je zjistit, jak učitelé základních škol rozumí fenoménu domácího násilí a jak vnímají svoji roli při řešení domácího násilí. Výzkumného šetření se zúčastnilo sedm učitelek základních škol, které během své praxe buď měly, nebo neměly zkušenost s domácím násilím ve škole. Praktická část obsahuje část metodologie, kde je popsána metoda sběru dat, charakteristika výzkumného vzorku a průběh sběru dat. Druhá část se věnuje analytickému zkoumání, kde je shrnuta analýza dat a výsledky výzkumu. Závěr praktické části je věnován shrnutí analýzy dat a navrhovaným doporučením při řešení problematiky domácího násilí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení pojmů

1.1 Informovanost

Informovanost můžeme chápat jako řadu informací, které má daná osoba nebo skupina osob k dispozici a může s nimi dle svých potřeb nakládat a rozšiřovat je. Je určována objektivně (dostupnost informací, pravdivost a úplnost) a subjektivně (vzdělanost, rozumové a mentální předpoklady). Informovanost však není založena pouze na pravdivých informacích, ale také na hypotézách, představách a neúplných či nesprávných informacích. V užším slova smyslu se však informovanost nepovažuje za nic jiného než za souhrn ověřených informací a za informovaného člověka se považuje ten, kdo k takovým informacím má přístup (Tomek, 2017). Informovanost lze chápat také jako znalost, že něco existuje, nebo nějaké pochopení předmětu či situace v současné době na základě informací nebo zkušeností. (Cambridge Dictionary, n.d.)

Informace je definována jako: „Obecně jakékoliv sdělení, zpráva či údaj.“ (Šamonil, 2018)

1.2 Učitel základní školy

Existuje několik definic pojmu učitel, patří mezi ně například:

„Kvalifikovaný pedagogický pracovník. Pracovník (pracovnice) se speciální kvalifikací pro výchovně-vzdělávací práci s dětmi a mládeží (i dospělými) v rámci školy (jakéhokoliv typu a úrovně). Předavatel (ka) kultury lidstva a tradic i hodnot a sociokulturního prostředí mladším generacím. Řídí učební činnost žáků a využívá vlastní strategie výuky v souladu s cíli výchovně-vzdělávacího procesu a svého osobního pojetí tohoto procesu.“ (Kolář, 2012, s. 405)

Definici učitele nalezneme také v Pedagogickém slovníku (Průcha, 2009, s. 261): „Jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pracovník, spoluodpovědný za přípravu řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu.“

1.3 Prostředí základní školy

Dle Průchy (2017, s. 403) je: „Každá škola, bez ohledu na druh nebo stupeň vzdělání, jedinečným sociálním útvarem.“ Dle Koláře (2012, s. 386) je základní škola definovaná jako: „škola, která svým programem, vnitřním uspořádáním, kvalifikací učitelů i délkou trvání zajišťuje povinnou školní docházku v dané zemi.“ Základní škola je v České republice dělena na primární a část nižšího sekundárního vzdělávání. Za primární vzdělávání se považuje vzdělání 1. stupně (od první do páté třídy) a část nižšího sekundárního vzdělávání je pak 2. stupeň (od šesté do deváté třídy). Po absolvování základní školy, tedy povinné školní docházky,

může jedinec pokračovat ve vzdělávání na střední škole (Kolář, 2012). Další možnou definicí je potom: „Škola, v níž děti zahajují povinnou školní docházku, zpravidla ve věku 6 let.“ (Průcha et al., 2013, s. 378) Základní škola má za úkol umožňovat všeobecné vzdělávání, napomáhat s motivací k učení, rozvíjí osobnost, kompetence a morální hodnoty. Základní škola je také přípravou na další vzdělávání, které si žák zvolí. (Průcha et al., 2013) Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon) v paragrafu § 44 definuje cíle základního vzdělání. Základní vzdělání má žáky vést k tomu, aby se naučili základní způsoby učení, které je motivují k celoživotnímu vzdělávání. Dále by je toto vzdělání mělo učit kreativně myslet, naučit je řešit adekvátně problémy, komunikovat, chránit své zdraví, a to psychické i fyzické. Mimo jiné se také učit ohleduplnosti, tolerance vůči ostatním, vytvářet si své vlastní hodnoty a uplatňovat nabyté vědomosti a dovednosti v dalších fázích života.

2 Domácí násilí

2.1 Definice

V České republice neexistuje jasná legální definice domácího násilí. „Nejbližším konceptem je skutková podstata trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí.“ (Houžvová et al., 2022, s. 10) V užším slova smyslu jde o jednání, které se odehrává ve společném obydlí násilné osoby a oběti. V širším pojetí jde o špatné zacházení v partnerském vztahu mezi partnery, ať už současnými nebo bývalými, v rámci rodiny a v rámci všech členů společného obydlí, které má negativní fyzické či psychické důsledky. (Houžvová et al., 2022)

Dle Světové zdravotnické organizace je intimní partnerské násilí definováno jako: „chování intimního partnera či bývalého partnera, které způsobuje fyzické, sexuální nebo psychické zranění, včetně fyzické agrese, sexuálního nátlaku, psychického týrání a kontroly chování.“ (World Health Organization, 2021)

Istanbulská úmluva považuje za domácí násilí: „veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo domácnosti, anebo mezi bývalými či stávajícími manželi, partnery či osobami blízkými, bez ohledu na to, zda násilná osoba sdílí nebo sdílela společnou domácnost s osobou ohroženou tímto násilím.“ (Profem, 2023)

9. května 2023 byl na tiskové konferenci představen nový návrh zákona o domácím násilí, který uvádí jednotnou definice domácího násilí v občanském zákoníku. Definice by měla znít: „(1) Domácím násilím se rozumí jednání vůči oběti,

- a) Kterým bylo nebo může být neoprávněně zasaženo do její duševní nebo tělesné integrity, svobody, důstojnosti, zejména v pohlavní oblasti, vážnosti, cti nebo soukromí,
- b) Kterým byla vážně ohrožena nebo narušena její schopnost uspokojovat své potřeby nebo potřeby členů společné domácnosti, nebo
- c) Které spočívá ve zneužívání moci nebo nerovné postavení.“ (Vláda České republiky, 2023)

2.2 Znaky

Základní znaky domácího násilí vymezuje Aliance proti domácímu násilí (2006) následovně: „Opakování a dlouhodobost, z jednoho útoku jakéhokoli charakteru ještě nelze určit, zda jde o domácí násilí. Může to však být jeho začátek. Eskalace, od urážek se stupňuje k psychickému snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům a závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život. Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné, domácí násilí nejsou vzájemná napadání, hádky, rvačky, spory, kde se role osoby násilné a osoby ohrožené střídají. Neveřejnost, probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly.“ (Špatenková & Ševčík, 2011, s. 39)

U domácího násilí se jedná o blízký vztah mezi ohroženou a násilnou osobou, může se jednat o vztah partnerský, příbuzenský apod. Domácí násilí je většinou utajené a dochází k němu v soukromí, ale neplatí to tak vždy. Tato problematika je velmi často těžko prokazatelná, například u psychického násilí. Při domácím násilí dochází k útokům, které se opakují, stupňují a jejich počet se neustále zvyšuje. (Profem, 2023)

2.3 Formy

V rámci forem domácího násilí se jednotlivé dělení liší na základě autorů. Dle Špatenkové a Ševčíka (2011) je domácí násilí uskutečňováno za cílem získat moc a udržet kontrolu ze strany agresora. Dle autorů jsou ohrožené osoby často vystavovány několika formám domácího násilí současně. Zároveň může docházet k postupnému stupňování jednotlivých útoků, a tak i ke stupňování samotného domácího násilí. (Špatenková & Ševčík, 2011)

Dle Špatenkové a Ševčíka (2011) můžeme rozdělit domácí násilí do těchto forem:

- Fyzické násilí
 - Je charakteristické využitím fyzické síly k dosažení cílů. Za cíle jsou považovány zastrášení, ublížení, utrpení či bolest, které mohou vést k ohrožení zdraví či dokonce života. Agresor přitom využívá například facky, kopání, kousání, škracení, strkání, apod. To se poté může projevit na těle oběti ve formě

krevních podlitin, odřenin, popálenin či zlomenin. Fyzické násilí se ale může týkat také kontroly fyziologických potřeb ohrožené osoby. Patří sem například kontrola nad spánkem, přiděleném množství potravin, kontrola při vyměšování apod.

- Psychické násilí

- Psychické násilí má dopad především na sebeúctu, sebezvědomí a sebevědomí ohrožené osoby. Oproti fyzickému násilí je obtížnější na prokázání. Vyskytuje se ve dvou podobách, a to v podobě verbální a neverbální. Pro verbální psychické násilí je typické slovní napadání, urážky, zákazy, příkazy, výhrůžky nebo citové vydírání. U neverbálního se jedná například o ničení věcí, které jsou pro ohroženou osobu důležité či oblíbené.

- Sexuální násilí

- Nejčastější výskyt je v partnerských vztazích a týká se jak žen, tak i mužů. Dle Špatenkové a Ševčíka (2011, s. 51) můžeme sexuální násilí vymezit jako: „nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoli druhu, resp. jako jakoukoli situaci, kdy je jedinec nucen podílet se na nežádoucích, nebezpečných nebo ponižujících sexuálních aktivitách.“ Sexuální násilí slouží často jako prostředek k ponižení nebo k pokoření a podrobení druhé osoby.
- Existuje několik forem sexuálního násilí, ale mezi základní patří kontaktní sexuální násilí, které se vyznačuje tím, že násilná osoba využije přímý fyzický kontakt s obětí formou doteků, které jsou nevyžádané, využívá sexuální praktiky, které nebyly odsouhlasené a byly vynucené, líbání a v nejhorším případě i znásilnění. Další forma je potom nekontaktní, kdy nedochází k přímému fyzickému kontaktu, ale stále se jedná o narušení intimní zóny oběti. Jedná se například o vynucené vystavování oběti pornografickým videozáznamům, pořizování intimních snímků či videozáznamů oběti a následné šíření na internetových stránkách, nucené sledování při obnažování apod. (Pokorná & Ježková, 2021)

- Sociální násilí

- Pro sociální násilí je typické využívání jiných osob k vlastnímu prospěchu. Konkrétně se může jednat o manipulaci dětí, rodiny nebo blízkých osob, která mnohdy vede k izolaci ohrožené osoby. Tedy k zákazu styku s jinými lidmi prostřednictvím absolutní kontroly nad tím, co, kdy, kde a s kým dělá. Ze strany ohrožené osoby později přichází strach a stud.

- Ekonomické násilí
 - Cílem ekonomického násilí je kontrola nad finančními prostředky formou zákazů přístupu k financím, zabavování nebo správou financí. Může se týkat také zneužití majetku druhého, a to prodejem či zabavením věcí pro vlastní potřebu.

Další možné formy domácího násilí podle Zlámala a Dufkové (2005):

- Fyzické násilí
 - Například facky, kopání, dušení, svazování, ohrožování předměty, zákaz spánku a jídla nebo útoky ohrožující život.
- Psychické násilí
 - Ponižování, urážky, vulgární výrazy, obviňování, zákazy, zastrašování, vyhrožování, vydírání, hrubé chování, ničení vlastních věcí ohrožené osoby, především oblíbených věcí.
- Emocionální násilí
 - Neustálá kontrola toho, co oběť dělá, s kým a kam chodí. Zesměšňování, prohlášení oběti za blázna, citové vydírání, obviňování, výhrůžky ohledně ztráty kontaktu s dětmi.
- Sociální násilí
 - Zákaz styku s přáteli a s rodinou, s úmyslem oběť izolovat od okolí. Rozhodování útočné osoby ve všech oblastech společného života, využívání dětí nebo jiných osob jako prostředku nátlaku na oběť, zesměšňování oběti ve společnosti.
- Sexuální násilí
 - Znásilnění, nucení proti vůli k sexuálním praktikám, sexuální napadení, zacházení s blízkou osobou jako se sexuálním objektem.
- Ekonomické násilí
 - Omezování přístupu k financím, neposkytování prostředků na společnou domácnost, kontrola nad příjmy a výdaji ohrožené osoby, utajování ekonomické situace pachatele rodiny.

2.4 Aktéři domácího násilí

Mezi aktéry domácího násilí řadíme ohroženou osobu, násilnou osobu a svědky, kteří mohou žít ve společné domácnosti (Kotková, 2014).

Osobou ohroženou se myslí osoba, která zažívá násilí v domácím prostředí, které

je prováděno osobou blízkou. Domácí násilí se objevuje napříč celou společností a ohroženou osobou se může stát kdokoliv, bez ohledu na jeho status, pohlaví, věk, společenské postavení, vzdělání nebo finanční zabezpečení. Tyto osoby se důsledku domácího násilí potýkají s nejrůznějšími zdravotními problémy, mají velmi nízké sebevědomí, často žijí s pocity viny, strachu a studu (Kotková, 2014). Důležitým faktorem u ohrožených osob je jejich vlastní dětství. Například ženy, které měly v dětství zkušenost s násilím, citovou deprivací a nepřijetím v rámci své rodiny, si často vybírají partnery, u kterých se znovu objevují vzorce chování, které mohou být ohrožující (Bednářová, 2009). U žen, které jsou týrané dlouhodobě je velmi náročné z tohoto cyklu vystoupit a velmi často potřebuje pomoc zvenčí. (Voňková & Spoustová, 2008)

Násilná osoba je osoba, která provádí v různých formách domácí násilí na osobách blízkých. Násilnou osobou může být muž i žena s různým sociálním postavením, věkem, vzdělaností i rasou. Tento pachatel často sám vyrůstal v násilném rodinném prostředí a uplatňuje tyto vzorce chování i ve svém domácím prostředí. (Kotková, 2014) Násilná osoba je svým okolím často vnímaná jako slušná osoba, která zcela jistě plní své role. Pravda je ale taková, že násilná osoba provádí násilí většinou utajeně za „zavřenými dveřmi“ a má zcela jasné představy o tom, jak by druhá osoba (oběť) měla fungovat a jaké role by měla zastávat. (Voňková & Spoustová, 2008)

2.5 Příčiny a důsledky domácího násilí

2.5.1 Příčiny domácího násilí

Domácí násilí je individuální jev, který vzniká v každém vztahu různě. Proto není jednoduché určit konkrétní příčiny pro všechny případy zasažené domácím násilím. Existuje však několik společných charakteristických rysů a teorií, které se snaží o vysvětlení příčin vzniku domácího násilí (Špatenková & Ševčík, 2011).

Důležitou roli u vzniku domácího násilí hraje dětství, jak násilné, tak ohrožené osoby. U dítěte, které se stane obětí nebo svědkem domácího násilí, nastává předpoklad, že se v budoucnu setká se vztahovými potížemi a bude mít problém navázat zdravý a plnohodnotný vztah. (Bednářová, 2009)

Mezi základní příčiny domácího násilí patří touha po moci nad druhou osobou, dominantní postavení vůči druhému jedinci, který se ocitá v submisivní pozici. (Houžvová et al., 2022)

Dle Špatenkové a Ševčíka (2011) se při vzniku domácího násilí setkáváme s vícero vlivy:

- Společnost – tolerance vůči domácímu násilí, přetrvávající pohled na rodinný systém, že otec je hlava rodiny.
- Rodinná výchova – přenos násilí napříč generacemi, například násilný otec přenáší své vzorce chování na svého syna, který je přejímá a podobně dcera, která se může ztotožňovat s rolí oběti své matky.
- Osobnostní charakteristika násilníka – psychické problémy, zvýšená míra agrese, závislosti na návykových látkách.
- Situace, které vyvolají stres – nedostatek finančních prostředků, nezaměstnanost, problematika bydlení apod.

2.5.2 Důsledky domácího násilí

Domácí násilí má dopad na celý život oběti, a to ve všech jeho oblastech. Dlouhodobé psychické týrání, nátlak, nadávky, výhrůžky a fyzické útoky spojené s pocity strachu, úzkosti a studu snižují sebehodnotu ohrožené osoby. Dochází k izolaci a odcizení od rodiny i blízkých osob, které pro oběť byly zdrojem podpory. Vliv domácího násilí má dopad jak na zdravotní stav (zranění v důsledku fyzického napadení, poruchy spánku, únava), tak i na psychický. Ohrožené osoby se často vyznačují nízkým sebevědomím, emocionální frustrací, ztrátou respektu vůči sobě a depresivním prožíváním, či psychickým onemocněním (Wünschová, 2009). Mezi nejčastější emoční poruchy a poruchy chování patří deprese, úzkostnost, posttraumatická stresová porucha, alkoholismus a sebevražedné myšlenky (Toufarová, 2008). Setkávají se s pocity bezmoci, nejistoty, rezignace a sníženou tolerancí vůči stresu. (Wünschová, 2009)

2.6 Cyklus domácího násilí

Cyklus domácího násilí poprvé popsala americká psychologka L.E. Walker (1979), která se zaměřovala především na domácí násilí prováděné na ženách, ale později připustila, že se domácí násilí netýká pouze žen, ale také mužů. Jedná se o určitý typický vzorec, který se skládá ze čtyř fází, které trvají různě dlouho a mohou se nespočetněkrát opakovat.

L.E. Walker (1979) popsala jednotlivé fáze jako:

1. fáze zvaná napětí se vyznačuje podrážděním násilné osoby, často v podobě pasivní agrese, křiku a nadávek. Ohrožená osoba se potýká s pocity strachu a výčitek, že zapříčinila napětí, které mezi nimi vzniklo.

Ve 2. fázi dochází k samotnému propuknutí násilí. Objevují se verbální, neverbální i fyzické útoky, které vedou k silným pocitům strachu, úzkosti a bezmoci. Objevuje se agrese ze

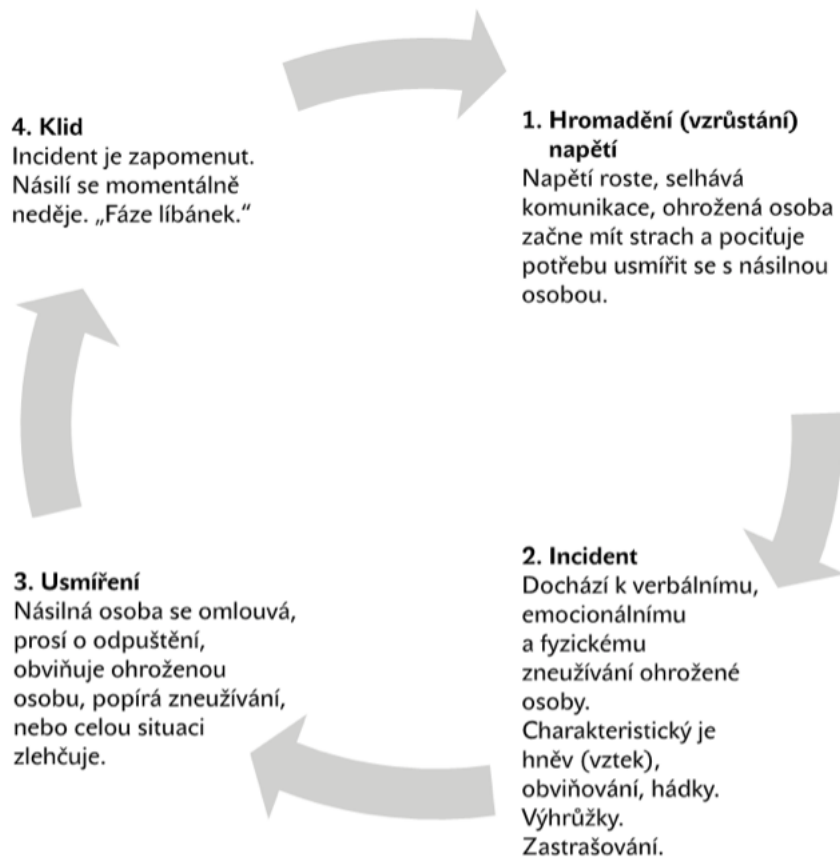
strany násilné osoby v podobě rozbíjení věcí, křiku, ale také fyzického napadení. Typické pro tuto fázi jsou výhrůžky, hádky a obviňování.

3. fáze je charakteristická usmiřováním, omluvami a zlehčováním situace. Násilná osoba chce udržet kontrolu nad ohroženou osobou, a proto využívá omluv, slibů a ujišťování, že se situace nebude opakovat. Ohrožené osobě dává najevo lásku, lítost a smutek. Využívá různé strategie, jak si oběť udržet (například nákupem dárků). Velmi často ohrožená osoba odpustí a ze vztahu neodejde. Pokud se tak však nestane, násilná osoba začne vyhrožovat sebevraždou a následuje citové vydírání. Násilník často svádí celou situaci na oběť a vyčítá jí, že za to může svou vinou. Při dlouhotrvajícím násilí dochází ke zmatenosti ze strany ohrožené osoby. Začíná pochybovat o sobě a vinu přebírá na sebe. Snaží se naplnit očekávání násilné osoby a dělat vše tak, jak si přeje.

Poslední fází je fáze klidu, kdy nedochází k příliš výrazným incidentům a je součástí třetí fáze usmíření. Násilná osoba naplňuje sliby, které slíbila a oběť žije v naději, že se druhá osoba změnila. Z této fáze dochází postupně k přechodu zpět do první fáze, tedy do fáze napětí. Problémy a hádky přibývají a komunikace se zhoršuje. Tento popsaný cyklus se tedy znovu opakuje a pro ohroženou osobu je velmi náročné z něj vystoupit. Ohrožené osobě se však v tomto stadiu může podařit ztratit iluze o tom, že se násilná osoba změní a může se odhodlat k tomu, že vyhledá pomoc a začne nový život bez přítomnosti násilí.

Obrázek 1

Čtyři fáze cyklu násilí (Walker, 1979)

3 Instituce zabývající se domácím násilím

Problematika domácího násilí je fenomén, který je potřeba řešit pomocí interdisciplinární spolupráce. Interdisciplinární tým pak tvoří zástupci Policie ČR, orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), poskytovatelé sociálních služeb, pracovníci zdravotnických zařízení a institucí státní správy, regionální a místní samosprávy. Vznik i koordinaci interdisciplinárních týmů má pak na starosti pracovník místního intervenčního centra na krajské úrovni. Mezi jejich hlavní cíl patří zprostředkování informací a společná spolupráce nad danými případy domácího násilí. Společně vedou také diskuse a další vzdělávání v problematice domácího násilí. (Ševčík, 2011)

První kontakt ohrožených osob se systémem pomoci je především prostřednictvím telefonické nonstop linky (Bílý kruh bezpečí – linka 116 006), Policie ČR při akutních situacích, ohrožení zdraví a života. Dále obecní/městská policie, orgány sociálně – právní

ochrany dětí, intervenční centrum, krizové centrum/centrum krizové intervence, manželská poradna, azylový dům, praktičtí lékaři, pediatři a nemocnice. (Policie České republiky, 2023)

Mezi nejčastější druhy služeb pak patří krizová intervence, která má za cíl zajistit okamžité uspokojení potřeb oběti, poskytnutí základních informací a emocionální podpory, předání klienta odpovídající instituci, zajištění nutné péče, jídla, oděvu, přístřeší. Další poskytovanou službou je poté podpůrné individuální nebo skupinové poradenství, které může být dlouhodobé a cílí pak na intervenci v oblasti duševního zdraví v důsledku prožitého traumatu. (Dufková & Zlámal, 2004)

3.1 Orgán sociálně – právní ochrany dětí

Důležitým orgánem, který má za cíl chránit nezletilé děti, které se mohou stát ohroženými, nejen domácím násilím, jsou orgány sociálně – právní ochrany dětí (zkratka OSPOD). O pomoc může požádat ohrožený rodič, ale taky samo dítě. Dítě, které se stane ohrožené domácím násilím, a k takovému podezření dojde například ve škole nebo u lékaře, platí ze zákona povinnost tuto informaci nahlásit právě orgánu sociálně – právní ochrany dětí. Tyto orgány již poté konají taková opatření, aby dítě nadále ohrožené nebylo, pomáhají při řešení úpravy poměrů rodičů k nezletilým dětem nebo při asistovaném styku dítěte a rodiče. Další kompetencí jsou poté předkládané návrhy k soudu ohledně ochrany nezletilého dítěte, mimo jiné i návrhu na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí. V případě, že se ohrožený rodič rozhodne s dítětem opustit společné bydlení, má povinnost tuto informaci nahlásit na příslušný orgán sociálně – právní ochrany dětí a informovat tento orgán o místě aktuálního pobytu. V tomto případě mají pracovníci orgánu sociálně – právní ochrany dětí povinnost mlčenlivosti o tom, kde se ohrožený rodič s dítětem zdržuje, aby bylo zachováno bezpečí a nedošlo k dalším útokům, popřípadě pronásledování. (Paprsteinová et al., 2019) Zákon č. 356/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, definuje práva a povinnosti těchto orgánů při ochraně ohroženého dítěte. Touto sociálně – právní ochranou dítěte se dle zákona myslí ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováno ve vlastní rodině.

3.2 Policie ČR

Důležitou roli při řešení případů domácího násilí hraje Policie ČR, která je zákonem pověřena rozhodnutím o vykázaní násilné osoby ze společného bydlení. Policie ČR má pak povinnost do 24 hodin informovat intervenční centrum o tom, že došlo k vykázaní násilné

osoby ze společného obydlí a přiložit úřední záznam. Tímto krokem pak intervenční centrum získá informace o ohrožené osobě a může se s ní spojit a navázat spolupráci. Spolupráce mezi Policií ČR a intervenčními centry je tedy zásadní a vede k rychlému a účinnému řešení případů ohrožených domácím násilím. (Ševčík, 2011)

Zákon č. 135/2006 Sb. zakotvil oprávnění Policie ČR k institutu vykázání. Vykázání je definováno jako: „preventivní opatření směřující k ochraně ohrožených osob.“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2020) V případě, že se jedná o domácí násilí a ohrožené osobě hrozí další nebezpečí, může Policie ČR vykázat násilnou osobu ze společného obydlí a po dobu 10 dní taky zákaz vstupu do společného obydlí a jeho okolí. Tato osoba musí ihned po rozhodnutí Policie ČR odevzdat policii klíče a opustit společné obydlí. Má právo na sbalení si svých osobních věcí, cenností a dokumentů a má taky právo na poskytnutí informací od Policie ČR o možnostech ubytování. Ohrožená osoba má právo na poskytnutí informací o možnostech poskytované pomoci pro oběti domácího násilí a Policie ČR má povinnost poskytnout kontakty na dané služby zabývající se touto problematikou. Samotná oběť se může obrátit také na intervenční centra nebo na neziskové organizace, které poskytují odbornou pomoc, poradenství a krizovou intervenci. Oběť domácího násilí má možnost podat návrh soudu o předběžné opatření a soud má 48 hodin na rozhodnutí. Jedná se především o dočasné opuštění násilné osoby ze společného obydlí i jejího okolí a přerušování kontaktu s ohroženou osobou. Předběžné opatření trvá po dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti a ohrožená osoba může návrh podat, aniž by policie provedla samotné vykázání z obydlí. (Ministerstvo vnitra České republiky, 2020)

Policie ČR má povinnost poskytnout základní informace o tom, jak a kde podat trestní oznámení, informace o tom, které další subjekty mohou pomoci (azylové domy, intervenční centra, poskytovatelé sociálních a zdravotnických služeb apod.), kde a jak uplatnit stížnost, jak požádat o peněžitou pomoc a pomoci zajistit oběti bezpečí včetně bezpečnostního plánu. (Pokorná & Ježková, 2021)

Tabulka 1

Přehled počtu vykázaní Policií ČR dle kraje

PŘEHLED POČTU VYKÁZÁNÍ POLICIÍ ČR DLE KRAJŮ																														
KRAJ	Zpracoval Bílý kruh bezpečí - 15.3. 2023 zdroj dat: Asociace pracovníků intervenčních center ČR												celkem v jednotlivých letech													celkem				
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	2023	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022
Jihočeský	2	4											6	50	37	35	84	72	64	63	96	54	53	57	47	52	45	37	43	849
Jihomoravský	18	14											32	82	72	82	87	118	150	128	118	124	117	106	112	115	130	108	119	1768
Karlovarský	2	1											3	32	46	49	79	137	111	97	114	93	89	82	70	57	46	39	41	1182
Královéhradecký	7	9											16	34	22	16	44	45	52	41	35	32	57	113	73	97	112	89	69	931
Liberecký	5	5											10	30	36	68	62	82	104	113	100	79	80	80	76	76	101	66	60	1213
Moravskoslezský	8	14											22	213	110	111	108	135	97	107	124	112	122	117	127	125	93	103	87	1891
Olomoucký	9	11											20	44	35	43	61	112	100	94	87	109	95	93	75	73	75	57	83	1236
Pardubický	2	6											8	61	39	44	73	92	104	83	80	69	77	60	55	55	43	30	42	1007
Plzeňský	3	2											5	16	22	14	27	23	30	39	42	31	26	31	31	27	40	29	30	458
Hlavní město Praha	13	9											22	59	34	48	104	123	138	155	213	192	206	200	186	177	167	150	156	2308
Středočeský	10	10											20	79	67	59	64	121	106	111	119	104	103	103	120	123	82	62	74	1497
Ústecký	19	12											31	81	87	134	133	202	204	156	137	163	181	204	197	159	136	112	177	2463
Vysočina	9	8											17	32	26	39	51	42	43	73	74	77	55	47	64	73	52	41	57	846
Zlínský	5	4											9	49	46	36	81	126	102	101	83	67	55	57	53	50	48	37	48	1039
CELKEM VYKÁZÁNÍ	112	109	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	221	862	679	778	1058	1430	1405	1361	1382	1306	1316	1350	1286	1299	1170	960	1086	18688
z toho opakovaná	24	17																												
tl. v %	21%	15%																												

Od 1. 1. 2007 do 28. 2. 2023 celkem: 18 909

(Bílý kruh bezpečí, Přehled počtu vykázaní Policií ČR dle krajů, 2023, dostupné z

<https://www.domacinasili.cz/prehled-o-vykazani-za-unor-2023/>)

3.3 Intervenční centra

Intervenční centra jsou specializovaná sociální služba, která je upravena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a zabezpečuje pomoc osobám ohroženým domácím násilím. (Paprsteinová et al., 2019) Tato centra jsou v úzké spolupráci s dalšími institucemi v rámci interdisciplinární spolupráce. Konkrétně například s Policií ČR, která má povinnost informovat intervenční centrum do 24 hodin od doručení úředního záznamu o vykázaní. Na policejní vykázaní navazuje pomoc poskytovaná intervenčními centry a jejichmi specializovanými pracovníky, kteří poskytují oběti psychologickou i sociálně-právní pomoc po dobu deseti dní, kdy je násilná osoba vykázána ze společného obydlí. Intervenční centra následně oběti poskytují informace o možných službách, které může ze zákona využít. Jejich cílem je pomoci ohroženým osobám při řešení jejich náročné životní situace a pomoci jim k návratu do běžného života bez násilí. Do takové pomoci spadá odborné sociální poradenství, krizová intervence, psychická podpora, právní poradenství, pomoc při jednání s dalšími institucemi apod. Intervenční centra poskytují ambulantní, terénní a pobytové služby. Ambulantní služby jsou poskytované přímo v prostředí intervenčního centra, terénní služby lze poskytnout v místě bydliště ohrožené osoby nebo ve zdravotnickém zařízení, ve kterém se oběť nachází z důvodu hospitalizace. Terénní službu využívají ale především osoby zdravotně

znevýhodněné nebo osoby staršího věku. Při takovém typu návštěvy je nutná účast dvou pracovníků intervenčního centra z důvodu bezpečnosti. Pobytové služby se poskytují v případě, že konkrétní intervenční centrum tyto služby nabízí. Jedná se o krizové lůžko, které slouží k ubytování ohrožené osoby a dětí, ale také pomoc při zprostředkování stravy a základních hygienických pomůcek. Pokud konkrétní intervenční centrum neposkytuje pobytovou službu, mělo by být propojené s dalšími institucemi, které tyto pobytové služby poskytují a následně s nimi propojit ohroženou osobu, například azylové domy. Ohrožené osoby se mohou samy rozhodnout, zda tuto sociální službu využijí či nikoliv. První kontakt ohrožené osoby a intervenčního centra probíhá většinou telefonicky, kdy je potenciální uživatel služby seznámen s možností využití pomoci této služby. Pokud má ohrožená osoba zájem, následně se domlouvá termín návštěvy konkrétního pracoviště. Časté je ale také to, že ohrožená osoba věří, že si násilná osoba uvědomí, co provedla a nemyslí si, že bude tyto služby potřeba využívat i nadále. V těchto případech pracovníci intervenčních center respektují rozhodnutí a nabízí možnost kdykoliv se ozvat a tyto služby v budoucnu využít. Intervenční centra slouží také osobám, které se cítí domácím násilím ohroženy, ale zatím svou situaci neřešili přes Policii ČR a intervenční centrum vyhledaly sami a dobrovolně. Služby slouží ale také osobám blízkým, které si nevědí rady, jak poskytnout pomoc ohrožené osobě. Pracovníci jim poskytují informace a možné kroky, které mohou učinit v případě ohrožení osoby z jejich blízkého okolí. (Ševčík, 2011) K roku 2023 je v České republice registrováno 17 intervenčních center. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2023)

3.4 Neziskové organizace zabývající se problematikou domácího násilí

K roku 2023 je Ministerstvem vnitra registrováno 13 neziskových organizací, které poskytují pomoc obětem kriminality a domácího násilí. (Ministerstvo vnitra České republiky, 2023)

Mezi jednu z nejznámějších neziskových organizací patří Bílý kruh bezpečí. Občanské sdružení Bílý kruh bezpečí vznikl v roce 1991, kdy byla zahájena činnost poradny pro oběti trestných činů v Praze. V roce 2001 vznikla nonstop služba krizové telefonické pomoci (DONA linka a linka BKB) pro ohrožené osoby domácím násilím. Bílý kruh bezpečí zprostředkovává komplexní pomoc obětem kriminality a poskytuje právní informace, psychologické poradenství, sociální poradenství a praktické rady a informace všem klientům této služby. V rámci prevence a osvěty Bílý kruh bezpečí poskytuje mimo jiné i školící a vzdělávací aktivity, publikační, osvětovou a legislativní činnost, kdy se například podílel na přípravě zákona č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, zákona č. 209/1997 Sb., o

poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. V rámci projektové činnosti se věnuje vlastním, ale i mezinárodním projektům. (Bílý kruh bezpečí, 2023)

Další neziskovou organizací poskytující komplexní pomoc ženám, které se staly oběťmi domácího násilí je ROSA – centrum pro ženy, z.s. Mezi hlavní činnosti této organizace patří odborné poradenství, sociálně terapeutické a sociálně právní poradenství, krizová intervence, tvorba bezpečnostního plánu a utajené ubytování v azylovém domě pro ženy, které se staly ohroženými v důsledku domácího násilí. Mezi nejnovější projekt patří projekt StoP (2023), který poukazuje na význam zapojení lidí z blízkého okolí obětí při řešení domácího násilí.

Acorus, z.ú. poskytuje komplexní pomoc, která směřuje k překonávání nepříznivé sociální situace a k začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí. Poskytuje služby jako jsou krizová pomoc, azylový dům, odborné sociální poradenství, poskytování právních informací a krizová pomoc dětem. Mimo jiné poskytuje i poradenství prostřednictvím Linky pomoci nebo on-line chatu. Mezi projekty, které Acorus realizoval patří například projekt Bezpečné partnerské vztahy, Nebudu obětí, Prevence partnerského násilí, Bezpečně ve vztazích nebo projekt „Jak se bránit“. (Acorus, 2022)

ProFem je nezisková organizace, která se zaměřuje na zlepšení situace v oblasti domácího a sexuálního násilí. Tato organizace vznikla v roce 1993 a snaží se o zvyšování kvality života ohrožených osob domácím a sexuálním násilím. ProFem poskytuje především poradenství a přímou podporu, zabývají se prevencí domácího a sexuálního násilí, věnují se osvětě této problematiky formou akcí pro širokou i odbornou veřejnost a vydávají poradenské a informační publikace. Ohroženým osobám a jejich osobám blízkým poskytují služby jako jsou sociální a právní poradenství, intervenční centrum, právní zastupování, psychoterapeutické centrum, právní zastupování, psychoterapeutické poradenství, skupiny pro oběti sexuálního násilí, infolinku pro oběti sexuálního násilí a krizovou intervenci. (proFem, 2023)

3.5 Další pomoc

Mezi další možnosti systému pomoci v oblasti domácího násilí patří také krizová centra nebo centra krizové intervence, manželské poradny, azylové domy, probační a mediační služba, praktiční lékaři, pediatři a další specialisté, nemocnice a sociální oddělení v nemocnicích. (Policie České republiky, 2023)

Další možnosti spolupráce jsou například se službami rané péče, které poskytují pomoc rodinám s malými dětmi nebo s dětmi zdravotně znevýhodněnými, s ústavy sociální péče, s komunitními centry nebo s telefonickými linkami důvěry. (Ševčík, 2011)

4 Škola a domácí násilí u dětí

Škola je místo, kde děti tráví většinu svého času a je tak stěžejním místem pro odhalení domácího násilí. Učitel může být osobou, která si všimne podezření, že v rodině není něco v pořádku a pak je na ní, jak se k situaci postaví a bude ji řešit. (Čapek et al., 2017)

Domácí násilí v rodině má značný dopad na vývojové potřeby dítěte, které se proměňují na základě věku a jednotlivých vývojových období. V každém z těchto období je dítě citlivější na naplňování odlišných vývojových potřeb. V případě, že tyto potřeby nejsou naplněny z důvodu výskytu domácího násilí, dítě pak nese následky v oblasti svého vývoje, chování i prožívání. Zaměříme se na vývojové potřeby u dětí školního věku. U dětí mladšího školního věku (6–10 let) nastává rozvoj myšlení a objevují se první školní povinnosti, nároky od rodičů i učitelů, dosahování úspěchu, ale i střety s neúspěchem. Tyto neúspěchy mohou v dítěti vyvolávat pocity méněcennosti. V souvislosti s domácím násilím jsou pak u dítěte časté absence, problémy s navazováním nových kontaktů, převzaté vzorce chování od rodičů, které jsou často nevhodné a objevují se například při řešení konfliktů. Často dochází k tomu, že se dítě buď sžije s rodinnou situací a přijme ji za normální nebo pasuje do role viníka sebe. Obvykle se dítě za situaci doma stydí a nechce o problému komunikovat. U dítěte staršího školního věku (10–15 let) se klade větší důraz na sociální status jedince i rodiny. Důležití jsou vrstevníci a také zázemí, které se v důsledku domácího násilí značně narušuje. V tomto věku se děti často identifikují s rolí jednoho z rodičů – oběti nebo agresora. V důsledku toho se pak dítě buď izoluje nebo se v něm probouzí agresivní chování, které pak často uplatňuje ve škole mezi spolužáky. (Wünschová, 2009)

Existuje několik příznaků, kterých si je možné u dítěte všimnout. (Pokorná, 2008) Jedná se zejména o: „fyzické obtíže (bolesti hlavy, břicha), únavu, neustávající obavy z hrozícího nebezpečí nebo o bezpečí blízké osoby, smutek a držení se zpět od ostatních, nízké sebevědomí a sebehodnocení, potíže s udržením pozornosti, soustředěním se na zadané úkoly a pamatováním si nových informací, agrese namířená proti učitelům, spolužákům nebo sobě samému, suicidální myšlenky nebo pokusy, zneužívání alkoholu nebo drog, útoky ze školy nebo z domova a násilí v partnerských vztazích s vrstevníky.“ (Pokorná, 2008, s.105-106). Především u dětí mladšího školního věku můžeme zpozorovat tyto příznaky: úleky, zacpávání si uší při zvýšení hlasu, plačtivost, vysoká citlivost, zamlklost, nedůvěra, ale také problém s ovládnutím emocí, agrese, afektivní reakce, vulgární výrazy, fyzické útoky na spolužáky apod. Tyto děti mají velmi často posunuté hranice a žijí v domnění, že takové chování je normální. U dětí, které jsou oběti nebo svědky domácího násilí si můžeme všimnout i záškoláctví, úteků ze

školy nebo útěků z domova. V tomto případě je velmi důležité zjistit, proč vůbec k útěkům či záškoláctví dochází a následně celou situaci rozklíčovat. (Čapek et al., 2017) Tyto příznaky je ovšem možné zpozorovat i mimo problematiku domácího násilí, proto je důležité citlivě zjistit konkrétní skutečnosti o situaci v rodině a následně provádět další kroky. (Pokorná, 2008)

U dítěte ohroženého domácím násilím je důležité zmínit i Syndrom týraného a zanedbávaného dítěte. Dle doporučení zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 je syndrom zneužívaného a týraného dítěte definován a prezentován pod zkratkou CAN (= Child Abuse and Neglect). Definice tohoto pojmu je rozsáhlá a součástí ní jsou jakékoliv vědomé a nevědomé aktivity, které provádí dospělá osoba na dítěti (rodiče, vychovatel nebo jiná osoba, která o dítě pečuje). V důsledku těchto aktivit dochází k poškození zdravého vývoje dítěte. (Dunovský & Matějček, 1995)

V souvislosti se syndromem CAN se můžeme bavit o různých formách týrání. Dunovský a Matějček (1995) popisuje jednotlivé formy týrání následovně:

Tělesné týrání je fyzické ublížení dítěti, úmyslná otrava nebo udušení v případě, že bylo způsobeno vědomě nebo mu nebylo zabráněno. U těchto dětí dochází k celoživotním následkům (tělesné poškození a poškození psychické zdraví). Samotné nebezpečí trvalého poškození vývoje dítěte je ve společnosti stále podceňováno a některé rodiny praktikují fyzické tresty jako součást výchovy.

Sexuální zneužívání neboli pohlavní týrání je chování, které vystavuje dítě pohlavnímu kontaktu s jinou osobou, která dítě ohrožuje. Touto osobou se rozumí rodič, příbuzný, přítel, cizí osoba nebo odborný či dobrovolný pracovník. Sexuální zneužívání můžeme rozdělit do dotykové a bezdotykové. Dotykové týrání je týrání, u kterého dochází k pohlavnímu kontaktu (pohlavní styk, orální nebo anální pohlavní styk). Bezdotykové týrání je například vystavování dítěte pornografickým záznamům nebo zúčastnění pozorování sexuálních aktivit.

Citové týrání má negativní vliv na vývoj dítěte a jeho chování. Jedná se například o verbální útoky, snižování sebevědomí, ponižování, omezování, izolace apod. Citové týrání se velmi často objevuje v kombinaci s týráním fyzickým a sexuálním. Následky citového týrání se pak objevují při vytváření mezilidských vztahů, v oblasti sebevědomí, podceňování se nebo naopak přeceňují.

Zanedbávání je vnímáno jako nedostatek péče o dítě, které vede k ohrožení vývoje dítěte. Zanedbávání může být tělesné (neuspokojení tělesných potřeb dítěte, neposkytnutí výživy, oblečení, přístřeší, zdravotní péče), citové (neuspokojení citových potřeb, nedostatek náklonnosti), zanedbání výchovy a vzdělání. Zanedbané děti se často nenaučí základní hygienické návyky, neosvojují si kulturní dovednosti a celkové fungování ve společnosti.

Psychické zanedbávání se pak týká rozvoje poznávacích a emočních funkcí. Časté je opoždění vývoje řeči, špatné navazování nových vztahů, žárlivost, agrese nebo naopak pasivita a uzavřenost. Zanedbávání se u jedince později projevuje především v oblasti získávání znalostí a dovedností. Časté jsou také vztahové problémy, představy o vztazích a plnění rolí rodičů. Neúspěšné vztahy s druhými často řeší alkoholem, drogami nebo sexuálními aktivitami.

Mezi systémové týrání patří například upření práva dítěte na informace, oddělení dítěte od rodičů, neadekvátní pomoc a péče pro týrané dítě. Všechna vyšetření, kterých se dítě účastní by měla být prováděna tak, aby na dítě neměla další negativní důsledky. Při řešení případu zanedbávaného dítěte je vždy potřeba nahlížet na případ komplexně. (Dunovský a Matějček, 1995)

4.1 Dostupná podpora na základních školách

Pedagog se o domácím násilí v rodině žáka může dozvědět třemi různými cestami. První je, když se dítě o domácím násilí svěří samo. Druhá možnost je, když se škole svěří rodič dítěte a třetí varianta je pak ta, kdy spolužák/spolužačka informuje (anonymně nebo jmenovitě) někoho z pedagogů o tom, že zaslechl/zaslechla o násilí v rodině a tyto informace se šíří mezi spolužáky. (Čapek et al., 2017)

Učitelé, výchovní poradci a další odborníci, co ve škole působí, by měli být schopni umět situaci ohledně domácího násilí řešit. Měli by umět poskytnout dítěti podporu, vyslechnout ho a na základě jeho věku pak poskytnout informace o odborné pomoci (například poskytnout dítěti kontakt na Linku bezpečí, když se ocitne v nebezpečí on nebo jeden z jeho rodičů). Následně může dle situace kontaktovat rodiče, který je ohrožený domácím násilím a provést s ním rozhovor o situaci, kterou dítě vnímá jako ohrožující. Zároveň ho informuje o povinnosti školy informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí z důvodu ohrožení dítěte. (Pokorná, 2008)

Na území školy existují i poradenské služby, které zajišťují prevenci sociálně patologických jevů, poradenskou a informační činnost při volbě budoucího vzdělání či povolání, ale také při integraci a inkluzi. Služby se zaměřují také na metodickou činnost, která cílí převážně na pedagogický sbor. Ředitel nebo jím pověřená osoba je odpovědná za bezplatné zprostředkování těchto služeb a výchovní poradce se školním metodikem prevence pak poskytují tyto poradenské služby přímo na území školy. Do tohoto týmu odborníků patří také školní psycholog, školní speciální pedagog, ale součástí mohou být také třídní učitelé nebo učitelé občanské výchovy. (Knotková, 2014)

4.1.1 Školní psycholog

Dle Koláře (2012) školní psycholog poskytuje pomoc žákům, učitelům i rodičům. Do jeho kompetencí řadíme primárně diagnostickou činnost, dále reedukační a také účast při řešení jak individuálních (žáků), tak skupinových (tříd) problémů.

V rámci své diagnostické činnosti vyhledává žáky s potenciálními výchovnými problémy, žáky s poruchami učení apod. Následně může provést diagnózu, popřípadě odkázat zákonné zástupce žáka na další odborníky. Zabývá se také školní třídou jako celkem, tedy prostředím a funkčností. Provádí šetření mezi žáky, formou různých metod sběru dat (rozhovory, dotazníky, ankety apod.), kterým zjišťuje třídní klima. Školní psycholog se podílí na integraci žáků, vytváří individuální plány a poskytuje krizovou intervenci (pro žáky, zaměstnance školy i zákonné zástupce). Napomáhá rozvíjet vztah mezi žákem a učitelem, provádí konzultace s učiteli a zákonnými zástupci. (Opekarová, 2007)

Základní kompetence školního psychologa jsou definované ve vyhlášce č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, která říká, že psycholog ve školských poradenských zařízeních provádí psychologickou diagnostiku a intervence u dětí s vzdělávacími a výchovnými problémy, prevenci a reedukaci, poradenskou pomoc žákům s výchovnými nebo vzdělávacími problémy, zejména obtížemi v adaptaci na školní prostředí nebo sociálně-vztahovými problémy, poradenské služby pro zákonné zástupce žáků, krizové intervence apod.

4.1.2 Školní speciální pedagog

Podle vyhlášky č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních se speciální pedagog podílí na vytváření programu poskytování pedagogicko-psychologických poradenských služeb ve škole, včetně programu primární prevence. Podílí se také na komunikaci s vedením školy, pedagogy, žáky a zákonnými zástupci. Ve vyhlášce č.72/2005 Sb. pak najdeme konkrétní vymezení všech činností speciálního pedagoga. Mimo jiné může poskytovat metodickou podporu učitelům, jak například s žákem při výuce pracovat, a vede také reedukaci poruch učení žáků. Celková role speciálního pedagoga je velmi důležitá pro podporu žáků se zdravotním znevýhodněním a pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. (Knotková, 2014)

4.1.3 Školní metodik prevence

Pozice školního metodika prevence je definována ve vyhlášce č.72/2005 Sb., která udává výčet jeho kompetencí. Patří sem především zajištění prevence rizikového chování (záškoláctví, závislosti, násilí, rasismus, sebepoškozování apod.) a uskutečnění preventivních

ustanovení. Důležitá je také informační činnost, která spočívá v předávání odborných informací o problematice rizikového chování a zprostředkování nabízených preventivních programů školám. V rámci poradenské činnosti má za úkol provádět depistáž žáků s rizikovým chováním a poskytovat poradenství jak žákům, tak i zákonným zástupcům. Důležitá je také role třídního učitele, který se školním metodikem prevence úzce spolupracuje již při prvních rizikových signálech chování. Jeho úkolem je také zajistit podmínky pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a poskytnout poradenské a preventivní služby těmto žákům.

4.1.4 Výchovní poradce

Výchovní poradce je součástí systému poradenství, které je ve školách zprostředkováno. Nabízí poradenskou, metodickou a informační činnost. V rámci poradenské činnosti poskytuje kariérní poradenství a poradenství týkající se dalšího vzdělání. (Čáp, 2009)

Výchovní poradce společně s třídním učitelem žáka provádí konzultace se zákonným zástupcem i s žákem o možných následcích problémového chování, které by mohly nastat. Jedná se například o záškoláctví, opakované porušování školního řádu, špatný prospěch nebo problematiku šikany. (Knotková, 2014) Dle Opekarové (2007) zastává výchovní poradce několik kompetencí. Patří sem poradenská a výchovní činnost, kterou poskytuje žákům a zákonným zástupcům v oblasti výchovy a vzdělávání. Podílí se na integraci žáků, poskytuje pomoc žákům se speciálními vzdělávacími potřebami apod. Mezi další kompetence patří metodické a informační činnosti. Velmi úzce spolupracuje také s pedagogicko-psychologickými poradnami a dalšími institucemi jako je například OSPOD. V rámci školního prostředí je nutná multidisciplinární spolupráce mezi učiteli, školním psychologem, výchovným poradcem a speciálním pedagogem. V rámci informační činnosti pak poskytuje základní informace o poradenských zařízeních, ale také o dalších možnostech poskytnutí pomoci mimo školu (například různé neziskové organizace, intervenční centra apod.).

4.1.5 Školní sociální pracovník

Na území školy zastupuje školní sociální pracovník zásadní roli v oblasti prevence, intervence a integrace. Jeho úkolem je pomoci škole vykonávat základní sociální funkce jako je např. funkce vzdělávací, výchovní, kvalifikační, sociálně-integrační, ochranná aj. Jakožto sociální pracovník zaměřený na školské prostředí poskytuje sociální služby a zprostředkovává je přímo na území školy. Propojuje rodiny, učitele, komunity a orgány sociálně-právní ochrany dětí a zajišťuje jejich spolupráci. Cílem jeho práce je sociálně rozvíjet děti a mládež a pomoci jim dosáhnout pozitivních změn v jejich fungování ve škole i mimo ni. V rámci základních kompetencí školního sociálního pracovníka můžeme zmínit poskytování poradenství,

spolupráci mezi žáky, rodiči, školou a dalšími institucemi, oblast prevence násilí, práce s jednotlivcem, ale i se skupinou, rozvoj školy, volnočasové aktivity apod. (Matulayová & Tokárová, 2013)

5 Právní vymezení domácího násilí v České republice

Problematiku domácího násilí upravují v České republice následující zákony:

Zákon č. 135/2006 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který od 1. ledna 2007 umožňuje vykázat pachatele ze společného obydlí. Tato doba vykázání činí 10 dní a rozhodnutí o vykázání je uskutečňováno Policií ČR. Tento zákon je založen na třech pilířích, které tvoří Policie ČR, soudy a intervenční centra a na jejich vzájemné spolupráci při ochraně ohrožené osoby domácím násilím. Jedná se o ucelený systém pomoci v problematice domácího násilí. (Paprsteinová et al., 2019) Přijetím tohoto zákona se novelizovaly jednotlivé zákony, například zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii České republiky, který jasně definuje institut vykázání ze společného obydlí, uvádí práva a povinnosti vykázané osoby a poskytuje informace a možnosti podpory ohrožené osobě.

Zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách. Tento zákon se v oblasti problematiky domácího násilí zabývá především intervenčními centry a jejich kompetencemi při řešení domácího násilí.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který je zaměřen na: „trestněprávní ochranu osobnostních práv a svobod člověka. Na ochranu jeho života, zdraví, lidské důstojnosti, fungující rodiny, nezletilých dětí, starých, nemocných a bezmocných jedinců.“ (Voňková & Spoustová, 2016, s. 103)

6 Prevence

Prevence je: „soubor nejrůznějších aktivit, především nesankčního charakteru, které vyvíjejí státní, veřejné i soukromé instituce i jednotliví občané.“ (Voňková & Spoustová, 2016, s. 209) Prevence slouží jako nejlepší ochrana proti domácímu násilí a můžeme ji rozdělit na primární, sekundární a terciální. (Pokorná, 2008)

6.1 Primární prevence

Dle Světové zdravotnické organizace primární prevence spočívá v tom, že jednáme tak, aby k určitému neblahému společenskému jevu nedocházelo. Jde tedy o předcházení a potlačení vzniku samotného jevu. (Dunovský & Matějček, 1995)

Dle Špatenkové (2011, s.151) by primární prevence měla být zaměřena na: „eliminaci rizik pravděpodobného vzniku domácího násilí.“ Obecně můžeme říct, že jde o podchycení

vzniku nových případů ohrožených domácím násilím ve společnosti. Důležitou roli hrají dobré vztahy ve vlastní rodině, ve které jedinec vyrůstá a přebírá tak vzorce chování, které považuje za normální, přátelské vztahy, vztah se sebou samým, programy zaměřené na prevenci domácího násilí apod. (Špatenková, 2011) Pro primární prevenci je důležité podchycení či zabránění rizika, ke kterému by mohlo dojít. (Matějček, 1995)

Primární prevence se zaměřuje převážně na osvětu široké veřejnosti o problematice domácího násilí, edukaci rodičů a pedagogů dítěte a taky na výchovu a v zdělávání dětí a mládeže. (Provazníková et al., 1995)

6.2 Sekundární prevence

Špatenková (2011, s.152) říká, že: „Sekundární prevence je zaměřena na časnou identifikaci problému domácího násilí a zahrnuje všechna opatření a intervence s cílem zabránit zhoršování situace, zamezit komplikacím a negativním důsledkům.“ Cílem sekundární prevence je vyhledávat rizikové rodiny, které se nacházejí v rizikových životních situacích. Rizikové rodiny se vyznačují tím, že jeden nebo oba z rodičů nejsou schopni naplňovat rodičovskou roli v plném rozsahu. Mezi rizikové životní situace mohou patřit konflikty v rodině zapříčiněné rozvodovým sporem, alkohol, drogy, nezaměstnanost, tíživá finanční situace rodiny, sociální izolace, nejistota apod. (Provazníková et al., 1995) Mezi další rizika patří také komunikační problémy v rodině nebo predispozice určené například zkušeností jednoho z partnerů, který se v původní rodině setkal s domácím násilím. (Špatenková, 2011)

Sekundární prevence se může uplatňovat prostřednictvím krizové intervence, poradenství nebo individuální, párové či rodinné terapie. Je určena nejen obětem domácího násilí a osobám, které byly svědky domácího násilí, ale také partnerům, kteří se rozhodli ve vztahu pokračovat. U těchto párů se pak intervence zaměřuje především na správnou komunikaci a transformaci násilného vztahu ve zdravý partnerský vztah. (Špatenková, 2011)

6.3 Terciální prevence

Její cílem je snížit negativní dopady domácího násilí a zmírnit následky na životy všech aktérů domácího násilí (ohrožených osob, násilných osob a svědků, kteří žijí ve společné domácnosti – zpravidla děti). Důležitá je také sociální rehabilitace, tedy návrat k „normálnímu životu“ bez násilí, zlepšení kvality vztahů a začátek nového života. Patří sem také reedukace, reintegrace do společnosti a zajištění odpovídající péče o osoby postižené domácím násilím – sociální služby, ubytování, sociální dávky, svépomocné skupiny apod. (Špatenková, 2011)

6.4 Prevence ve školském prostředí

Škola má důležitou preventivní funkci v oblasti domácího násilí. Výuka na školách může vést žáky k odbourávání stereotypů, které jsou stále ve společnosti rozšířené. Jedná se například o odbourání jasné představy o definovaných rolích ženy a muže nebo o patriarchální modely výchovy. Jelikož je domácí násilí velmi komplexní problém, je nutné zaměřit se na preventivní a vzdělávací programy jak pro děti, tak i pro rodiče. V souvislosti s preventivními programy je nutné zajistit také školení a vzdělávání učitelů v oblasti domácího násilí, aby byli schopni odhalit potenciální výskyt domácího násilí u žáka. V rámci těchto školení by pak učitelé měli být schopni komunikovat jak s dítětem, tak i s rodiči. (Pokorná, 2008)

Tabulka 2

Prevence dopadu domácího násilí na děti

Prevence dopadu domácího násilí			
Věk dítěte	Primární prevence	Sekundární prevence	Terciální prevence
0-5	Asistence mladým rodičům	Šetření v rodině, podpora rodiči, který je obětí násilí	Aktivní zásah, odborná pomoc
6-12	Rozvoj schopnosti řešit konfliktní situace adekvátními postupy	Krizová intervence, individuální práce s dítětem	Práce s traumatem, individuální a skupinová terapie
13-18	Zvyšování povědomí o partnerském násilí, formování rovnoprávného vztahu	Krizová intervence, individuální poradenství	Práce s traumatem, individuální a skupinová terapie
18 a více	Jak reagovat na partnerské násilí, kde hledat pomoc	Poskytnutí vhodného a koordinovaného poradenství	Intenzivní interdisciplinární spolupráce (specializovaná centra, policie, intervenční centra atd.)

(Wolf a Jaffe, Emerging Strategies in the Prevention of Domestic Violence. The Future of Children, 1999)

V rámci prevence domácího násilí působí aktivně Centrum Locika, které vzniklo v roce 2015 jako projekt organizace Acorus a v roce 2016 začalo fungovat jako nezisková organizace. Tato nezisková organizace pomáhá dětem, které zažívají násilí v rodině, ať už jako přímé násilí nebo svědci. Chrání zájem dítěte a poskytuje pomoc dítěti i jeho rodičům. Mezi cíle organizace patří minimalizovat negativní dopady na vývoj dítěte způsobené domácím násilím. Tato organizace se zabývá prevencí domácího násilí a poskytuje různá školení, vzdělávání a

kampaně, které mají za cíl zvýšit povědomí o této problematice. Pořádají například kurz Úvod do tématu práce s agresí a násilím ve školním prostředí, který je určen pedagogickým a odborným pracovníkům prvního a druhého stupně základních škol. Účastníci by díky tomuto kurzu měli získat základní informace o tématu násilí a agrese a také jejich prevence ve školách. Kurz se zaměřuje na domácí násilí a jeho dopady na dítě ve škole. Zjistí, jak v těchto případech postupovat, jak reagovat a na koho se obrátit při vyhledávání pomoci. (Locika, 2023)

Bubnovačka je kampaň, která vznikla za účelem informovat děti o násilí v rodině a významu ochrany dětí před násilím. Jde o šíření myšlenky, že násilí do života nepatří a v případě, že se násilí v rodině odehrává, existují možnosti, jak vyhledat pomoc. Další důležitou kampaní pro pedagogy je kampaň s názvem Nenechme je v tom. Tato kampaň má za cíl informovat pedagogy o tom, jak postupovat a pracovat s dítětem, které je ohrožené domácím násilím. Jedná se o sjednocený materiál videí, Letáků pomoci nebo Příručky pro pedagogy: ŠKOLA – MÍSTO BEZPEČÍ, která je určena učitelům, kteří chtějí pro své žáky dětství bez násilí. (Locika, 2023)

PRAKTICKÁ ČÁST

1 Úvod

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje na to, jak učitelé základních škol rozumí fenoménu domácího násilí, a jak vnímají svoji roli při řešení této problematiky. Praktická část se dělí na metodologii a analytickou část. V první části je popsána metoda sběru dat, charakteristika výzkumného vzorku a průběh sběru dat. Druhá část se pak věnuje analytické části, kde je shrnuta analýza dat a výsledky výzkumu, které byly získány kvalitativním výzkumem metodou polostrukturovaných rozhovorů. Závěr praktické části je zaměřen na shrnutí výzkumného šetření a následných možných doporučení.

2 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit, jak učitelé rozumí fenoménu domácího násilí a jak vnímají svoji roli při řešení domácího násilí. Práce se tedy zaměřuje na zjištění, zda mají učitelé zkušenost s domácím násilím, které se může vyskytovat v rodině dítěte. Zdali ví, jaká je jejich role při podezření na domácí násilí u žáků a jestli ví, jak v těchto případech postupovat. Praktická část práce se také zaměřuje na prevenci domácího násilí na školách a osvětu této problematiky.

Hlavní výzkumnou otázkou č. 1 je: **Jak učitelé rozumí fenoménu domácího násilí?** Druhou hlavní výzkumnou otázkou je pak: **Jak učitelé vnímají svoji roli při řešení domácího násilí?** Abychom našli odpovědi na tyto dvě hlavní výzkumné otázky, byly stanoveny dílčí výzkumné otázky, které nám pomohly dojít k odpovědím. Mezi dílčí otázky patří například: Jak přistupují učitelé k DN? Jakým způsobem učitelé vnímají systém pomoci obětem domácího násilí? Jakou roli učitelé připisují prevenci domácího násilí ve školách?

3 Metodologie

3.1 Metoda sběru dat

Praktická část byla prováděna kvalitativním výzkumem metodou polostrukturovaného rozhovoru. Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 17) je kvalitativní výzkum definován jako: „Proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“ Polostrukturovaný (polostandardizovaný) rozhovor se vyznačuje tím, že má zčásti přichystanou

organizaci rozhovoru. Může jít o pouhou osnovu daných témat nebo o jasně definované otázky, které jsou seřazené podle zkoumaných oblastí. (Novotná et al., 2019)

Tato metoda byla zvolena především z důvodu tématu, které je zkoumáno, protože se jedná o téma, které může být velmi otevřené a založené na odlišných typech zkušeností, které se z mého pohledu lépe získají metodou rozhovorů, kdy učitel může svoji zkušenost sdílet, popsat a já se mohu doptat na bližší informace. Jelikož se výzkumný projekt zaměřuje především na porozumění fenoménu domácího násilí a na roli učitele při řešení této problematiky, byla zvolena kvalitativní metoda, jelikož se jedná o poměrně citlivé téma založené na vlastní zkušenosti. Zároveň bylo také důležité zjistit, jakou podporu učitelé základních škol potřebují, a jak se v daných situacích při řešení problematiky domácího násilí cítí. Kvalitativní výzkum klade důraz na specifičnost a na identifikaci drobných detailů zkoumaného fenoménu. Cílem je tedy průzkum podobností i odlišností a následné tvoření závěrů. Kvalitativní výzkum zkoumá diverzitu, která nám může pomoci nalézt příčiny a povahy zkoumaného jevu. (Novotná et al., 2019) Z těchto důvodů byla zvolena právě tato metoda výzkumu.

3.2 Výzkumný vzorek

Tato práce je věnována informovanosti učitelů základních škol. Pro tuto práci byly zvolené konkrétně ženy, které působí jako učitelky na různých základních školách v České republice.

Dle Českého statistického úřadu (2020) tvoří většinou část učitelů základních škol právě ženy. V roce 2019/2020 to bylo 84,3 % žen a 15,7 % mužů. Z tohoto důvodu byly do výzkumného vzorku zvoleny pouze ženy, které v učitelství na základních školách dominují.

Kritéria výběru výzkumného vzorku byla především různorodost typů základních škol a různé věkové rozpětí učitelů, které se liší zvláště délkou praxe. Důvodem je můj předpoklad, že učitelé mladšího věku mají k tématu domácí násilí blíže než učitelé vyššího věku. Předpokladem je, že se o domácím násilí v posledních letech mluví více než dřív, proto by se informovanost mohla lišit především na základě věku učitelů.

V rámci výzkumného projektu bylo osloveno okolo 20 učitelů základních škol. Jednalo se o základní školy státní i soukromé, ve městech Blansko, Brno a Praha. S některými respondenty jsme se potkali osobně přímo na území školy, ale s částí respondentů přes online připojení. Nakonec odpovědělo 7 učitelek základních škol, které byly ochotné rozhovor poskytnout.

V tabulce pod textem máme uvedené základní informace o respondentech. Jedná se o respondentky různého věku (od 23 do 58 let), vyučující různé předměty a taky různě staré děti na prvním nebo druhém stupni základní školy. Respondentky se liší také délkou praxe (2 roky až 31 let), kterou ve školství mají a různými zkušenostmi v oblasti třídnictví a komunikace

s dítětem. Tato cílová skupina byla zvolena především z toho důvodu, aby byla zjištěna informovanost o problematice domácího násilí mezi učiteli, kteří mohou odhalit ohrožení dítěte a upozorovat také určitá rizika, která se u dítěte vyskytují. K jejich dřívější zkušenosti s domácím násilím ve školním prostředí se nepřihlíželo a bylo zjišťováno až v rámci rozhovorů. Celkem bylo provedeno 7 rozhovorů, z toho 2 respondentky z pražských soukromých základních škol, 3 z brněnských státních základních škol a 1 ze státní základní školy v Blansku. Respondentky jsou z důvodu anonymity označeny čísly 1 až 7.

Tabulka 3

Přehled respondentů výzkumného projektu

Respondent	Pozice ve škole	Stupeň ZŠ	Věk	Praxe ve školství	Oblast ZŠ	Typ	Zkušenost s DN
č. 1	Učitelka	1.	25 let	3 roky	Praha	Soukromá	Ne
č. 2	Třídní učitelka	1.	47 let	25 let	Brno	Státní	Ano
č. 3	Třídní učitelka	1.	43 let	18 let	Brno	Státní	Ano
č. 4	Učitelka	1.	23 let	2 roky	Praha	Soukromá	Ne
č. 5	Výchovná poradkyně + zástupce ředitele + učitelka	2.	58 let	29 let	Brno	Státní	Ano
č. 6	Učitelka	1.+ 2.	33 let	6 let	Brno	Státní	Ne
č. 7	Výchovná poradkyně + zástupce ředitele	2.	55 let	31 let	Blansko	Státní	Ano

3.3 Průběh sběru dat

Polostrukturovaný rozhovor byl členěn na tři hlavní témata – zkušenost respondentů s domácím násilím, obecné poznatky o problematice domácího násilí a prevence domácího násilí. Před započítáním rozhovoru jsem respondentky vždy seznámila s tématem bakalářské

práce, poprosila je o podepsání informovaného souhlasu ohledně účasti na výzkumu, ujistila respondenty o tom, že se nejedná o žádné zkoušení, že není dobrá, ani špatná odpověď, a že se nemusí bát zeptat, pokud nějaké otázky neporozumí. Dále jsem respondenty požádala o nahrání rozhovoru na diktafon, abych následně rozhovor mohla přepsat do uceleného textu a ujistila je o zachování anonymity. Délka rozhovoru závisela na zkušenostech jednotlivých respondentek v oblasti domácího násilí. Některé byly více sdílné a poskytly mi i konkrétní kazuistiky, jak postupovaly při odhalení domácího násilí u dítěte. Jiné se s touto zkušeností přímo nesetkaly. V tomto případě byl rozhovor zaměřen na potenciální postup při odhalení domácího násilí u dítěte a následně na to, jakou roli v těchto případech zastupují jako učitelé.

4 Analytická část

4.1 Analýza dat

Po provedení rozhovorů byly jednotlivé nahrávky z diktafonu přepsány do doslovného textu a následovala analýza dat. Pro analýzu dat byla zvolena technika kvalitativní obsahové analýzy. Na základě získaných rozhovorů byly vytvořeny kódy a následně byly hledány konkrétní vztahy mezi nimi. Z kódů pak byly vytvořeny kategorie a následně výsledná data výzkumného šetření.

Cílem analýzy bylo popsání a shrnutí základních zjištění, která z poskytnutých rozhovorů vyplývají s cílem zjistit porozumění učitelů základních škol fenoménu domácího násilí a také jejich roli při odhalování.

4.2 Výsledky výzkumu

Výsledky výzkumu jsou rozděleny do 6 kategorií, kde jsou popsány jednotlivá zjištění, která plynou z analyzovaných dat. Při interpretaci byly využity citace z jednotlivých úryvků rozhovorů, které jsou označeny uvozovkami a kurzívou.

4.3 Představa o domácím násilí z pohledu učitelů základních škol

V rámci představy učitelů základních škol o pojmu domácí násilí lze z provedených rozhovorů obecně říct, že si učitelé představují zpravidla různé formy domácího násilí, jeho projevy a také osoby, kterých se může domácí násilí dotýkat. Všechny respondentky uvedly, že pod pojmem domácí násilí si představí násilí fyzické, pouze dvě z nich zmínily psychické násilí a jedna uvedla sexuální zneužívání. Na základě získaných dat můžeme také říct, že si respondenti obecně představují buď násilí, které se vyskytuje mezi partnery, tedy partnerské násilí, nebo násilí páchané vůči dítěti. Důležité je také říct, že při zamyšlení se nad domácím násilím velmi často padaly odpovědi, které se zaměřovaly na fyzické, ale i psychické projevy

domáciho násilí. Lze tedy říct, že pod tímto obecným pojmem, si respondenti vybavují určité projevy, kterých si mohou všimnout u svých žáků. U fyzických projevů byly zmiňovány nejčastěji viditelné věci, jako jsou modřiny, pohmožděniny, úrazy, zanedbávání a další známky fyzického násilí. Přesto, že při první představě o domácím násilí většina respondentů zmínila pouze fyzické násilí, téměř všechny napadlo, jaké mohou být projevy chování dítěte, které je ohrožené domácím násilím, ať už přímo nebo jako svědek. Mezi nejvíce zmiňované projevy chování patří agrese, která plyne z agresivního jednání jednoho z rodičů nebo naopak zakřiknutost, plachost a strach, které mohou plynout z chování ohroženého rodiče. Tyto vzorce chování si pak dítě přenáší do svého života a může se identifikovat s jednou z rolí svých rodičů. Mezi další možné projevy chování, které je způsobené důsledkem domácího násilí u žáka ve škole je například problém s navazováním kontaktů s vrstevníky, plačtivost, stud, stres, uzavření vůči okolí, pocity viny nebo problémy s komunikací. Těchto projevů si učitelé často všimají, ale sami zmiňují, že tyto projevy nemusí odpovídat pouze domácímu násilí, ale obecně nějaké nepříznivé životní situaci rodiny. Respondentka č. 7 poukázala na tyto projevy chování: „ *Bud' to jsou to děti, které jsou plaché. Nevím, jestli třeba mají domácí násilí, ale mají určitě třeba doma nepříznivou situaci, tak bud' to jsou plaché, introvertní, uzavřené, nekomunikují s okolím je první typ, anebo jsou zase navenek agresivní, volají o pozornost, vybíjejí se navenek, ale opravdu nejde říct, jestli příčinou je úplně domácí násilí, spíš nějaká nepříznivá situace v rodině, nějaké špatné sociokulturní podmínky.* “

4.4 Postup učitelů při odhalení domácího násilí u dítěte

Z tázaných respondentek mají 4 ze 7 zkušenost s řešením domácího násilí na půdě školy. U ostatních třech respondentek byl zkoumán potenciální postup při řešení domácího násilí u žáka, který zažívá ve své rodině domácí násilí. Z výsledných dat se dá říct, že se postup učitelů se zkušeností a učitelů bez zkušenosti téměř nelišil. V případě postupu v rámci této problematiky jde z výsledků vyvodit, že učitelé cítí podporu v řešení těchto situací na půdě školy. Nejčastěji respondenti zmiňovali podporu od vedení školy, dále školního psychologa a také metodika prevence. Postup při odhalení domácího násilí u žáka se lišil na základě toho, zdali je daný učitel třídní či nikoliv. Ti učitelé, co nemají na starost třídnictví by se nejprve obrátili na učitele, který je třídní daného žáka. Ti, co třídními učiteli jsou, zmiňovali nejčastěji školního psychologa nebo metodika prevence, se kterým by se poradili o dalším možném postupu. Respondentka č. 6 uvedla tento postup: „ *Určitě bych to řešila s třídním učitelem, teď nejsem, takže bych to asi řešila s třídním, jestli neví nějaké bližší informace o té rodině, pak máme metodika prevence ve škole, takže určitě s nimi bych to řešila a popřípadě zavolala*

OSPOD nebo jiné tady ty organizace, ale jako primárně bych to asi řešila nejdříve s metodikem bychom se poradili, co vlastně jak dál postupovat, jestli zavolat rovnou policii, jo, nebo tak, ale nejdříve, jak říkám, třídní a metodik by byly asi první kroky.“

Jako další důležitý krok zmínilo 5 ze 7 respondentů orgán sociálně – právní ochrany dětí, se kterým je škola v úzké spolupráci. Učitelé vnímají tuto instituci jako zásadní při řešení problematiky domácího násilí. Respondentka č. 3 zmiňuje: *„My máme podezření a jediný orgán, který tohle to právně může ověřit, je sociální úřad.“*

Další možný krok uvedly respondentky individuální komunikaci s dítětem a také komunikaci s rodiči, kde ovšem jedna z respondentek upozornila na důležitý fakt, a to je ten, že by takhle konzultace mohla mít ještě horší dopad na situaci dítěte. Zde je důležité zvážit s jakým rodičem a co konkrétně chceme komunikovat.

Rozdíl, kterého jsem si v rozhovorech povšimla je ten, že respondentky č.1 a č. 4, které vyučují na soukromé základní škole v Praze by se nejprve obrátily na tým, který na jejich škole funguje a s ním celou situaci konzultovaly. Důvodem je, aby všichni, kdo přichází do kontaktu s dítětem věděli, že něco není v pořádku. Zmínily také, že je potřeba zaměřit se na projevy chování dítěte a monitorovat ho. Respondentka č.1 uvedla: *„Jakože, aby o tom věděli tak nějak všichni, kdo přichází do styku s tím dítětem a víc bychom se na něj zaměřili. My teda u nás na škole se hodně bavíme takhle v tom týmu, takže s nimi určitě první.“* Naopak respondentky ze státní základní školy v Brně by toto podezření dál nešířily, ale vše řešily jen se školním psychologem a vedením školy. Respondentka č. 7 zmínila: *„No o tématu domácí násilí mezi učiteli nemluvíme, aspoň ne veřejně, protože v rámci profese, pokud se s něčím takovým setkáme, tak je to vždycky věc důvěrná a rozhodně to neventiluje po celé škole. Pokud teda potřebujeme s někým o tom mluvit, tak je to člověk jede nebo dva, s kterým to potřebujeme nějak porěšit. Ale rozhodně nesetkala jsem se, že bychom ve škole to řešili nějak jako na poradě nebo veřejně to ne.“*

Důležité je při postupu učitelů při odhalení domácího násilí u dítěte zmínit také dostupnou podporu v rámci školního prostředí. Jak jsem již zmínila, všechny respondentky uvedly, že podporu od své školy cítí. Nejvíce tato podpora pramení ze samotného vedení školy a důležitost kladou i na funkci školního psychologa, který velmi ochotně spolupracuje v rámci čehokoliv. Respondentka č. 6 sdělila: *„Jedno z mnoha pozitiv téhle školy je právě, že si myslím, že to tam máme hodně dobře zavedené. Máme tam hodně i speciálních pedagogů a metodiků prevence, jak 1., tak i 2. stupeň, kteří opravdu fungují, že to nejsou jenom ty funkce papírové, ale oni by se nestarali. Ale jo, tady jsem si jistá, že je to dobře zámknuté.“* U soukromých škol

se opět potvrdilo, že fungují jako tým, jak zmínila respondentka č. 4: „, *Právě takhle hodně jako řešíme, tam všichni o všem jako ví, co se děje a je tam na to ten prostor hlavně to probrat.* “

V rámci dostupné podpory se zkoumala také přítomnost či nepřítomnost metodických materiálů zaměřených na problematiku domácího násilí. Hlavní zjištění je, že učitelé o žádných příručkách ani školeních nic moc neví. Zmiňují, že chodí hodně nabídek na školení, ale nejsou si vědomi toho, že by se týkalo přímo problematiky domácího násilí. O metodických příručkách se zmínily jen respondentky č. 5 a č. 7, které jsou zároveň i výchovné poradkyně a tyto materiály mají k dispozici. Z dat vyplývá, že školy mají zájem spíše o témata jako jsou šikana nebo práce s dětmi, které mají specifické poruchy učení. S touto problematikou přicházejí do kontaktu více a domácí násilí považují za ojedinělé, proto o tato školení zájem není nějak výrazný. Respondentka č. 5 zmínila konkrétní nabídku školení, které se dotýká problematiky ohroženého dítěte: „*Je to včasná identifikace ohroženého dítěte, žáka, a jeho následná podpora. To by mohlo být z toho, protože to je ohrožené dítě i na základě nějakého domácího násilí.* “

Respondentka č. 1 uvedla také podporu poradenských linek pro pedagogy, kam se může obrátit v situaci, kdy neví, jak konkrétní situaci s žákem řešit. Z její odpovědi jde vyvodit, že v této oblasti cítí velkou podporu a oceňuje funkčnost této služby.

Příklad řešení domácího násilí u žáka z pohledu jedné z respondentek:

„*Ted' zrovna něco takového řešíme, tak tam je to odůvodňováno tím, že je to vlastně v rámci výchovy. Trošku zvláštním způsobem. Ale je to takhle předkládáno dětem, že to je výchova a že si za to mohou sami. Jsou to nevlastní děti. V případě jakéhokoliv podezření a ted' mluvím o podezření týrání nebo nepřiměřených fyzických útoků, tak se kontaktuje OSPOD. Pokud tady to týrání je víc viditelné nebo fyzické jakoby nejde o nějaké psychické, ale opravdu jako ten učitel má nějaký důvod se domnívat, že to je jako poměrně ráznějšího tady byl tak máme povinnost informovat i kriminálku a oni pak už v kooperaci společně, my nevyšetřujeme, my už do toho nezasahujeme, my do toho ani nesmíme zasahovat a tuto situaci přebírá OSPOD, kdy my posíláme oznámení na OSPOD z důvodu, že máme nějaké podezření. Může to být třeba i záškoláctví, pokud by nechodil a mám podezření, že rodič to nespekuluje, musíme poslat oznámení na OSPOD, který dál jakoby přebírá tady tu iniciativu a potom sám oslovuje rodiče. Pokud jde o to týrání, tak tam do toho vstupuje ještě kriminálka a obě dvě tady ty instituce spolupracují a pak jsou vlastně výsledky těch dětí, výsledky těch zúčastněných, ať jsou to rodiče, jsou to nevlastní rodiče, a toto už pak jde jakoby po jejich ose, kde nás informují o tom, do jakého stádia se to dostává nebo nedostává.* “

Respondentka vnímá tento postup jako vhodný a zmiňuje, že je účelnější, když tuto situaci řeší někdo nezúčastněný, protože do situace vstoupí citlivěji, tak aby to bylo plně ku prospěchu dítěte.

4.5 Role učitele při řešení domácího násilí

Při zkoumání této oblasti je důležité zjistit, zdali mají učitelé zkušenost s tím, že se jim dítě svěřuje s jakýmkoli problémy, které se odehrávají doma v rodinném prostředí. Následně s jakými problémy, se děti svěřují, a jak učitelé postupují. Zde je pak kladen velký důraz na komunikaci s dítětem, která je dle respondentek zásadní pro vytvoření bezpečného prostředí. Všechny respondentky uvedly, že takovou zkušenost mají nejvíce s mladšími dětmi.

Respondentka č. 6 uvedla: *„Svěřila se mi, že snad brácha jí nějak sexuálně obtěžuje, tak samozřejmě hned jsem šla za ní a řešily jsme to mezi 4 očima, popřípadě s tím metodikem, jakože jsme to nerozpiplávali po celé škole. Holčička myslím 7. – 8. třída to byla.“* V návaznosti na tuto zkušenost je důležité se zaměřit na roli učitele a jeho pocity ze samotné komunikace s dítětem. Respondentka č. 6 dále uvedla: *„No, byla jsem si taková nejistá. První reakce byl šok, jako jakto, že je to možné v dnešní době, že se něco takového děje.“* Následně zmínila, že je potřeba v těchto situacích jednat citlivě a opatrně, protože se může stát, že dítě zamrzne a už nebude dál mluvit. Další respondenti zmiňovali, že jejich role v těchto situacích je být pro dítě především oporou. Při komunikaci postupovat pozvolna, nepraktikovat nátlak, snažit se pojmenovat, co z pozice učitele vidím, a jak celou situaci vnímám. Důležitost se připisuje také prostředí, které by učitel měl vytvořit bezpečné a podpůrné.

Co se týče komunikace učitele s dítětem ohledně náročnějšího tématu, lze říct, že pro učitele jsou tyto situace náročné. Nejvíce se opakovaly pocity smutku, šoku a lítosti. Respondentka č. 3 uvádí: *„No spíš je to takové, že v okamžiku, kdy se to člověk dozví, tak se mu vlastně udělá zle, protože tohleto je něco, co bych nepředpokládala.“* Ze získaných dat také vyplývá, že komunikace s dítětem, které zažívá nepříznivou rodinnou situaci, jsou tyto rozhovory hodně individuální a liší se na základě osobnosti dítěte. Respondentka č. 3 zmínila, že: *„Někdo, kdo to považuje jako za denní chleba, nebo, to zní asi hloupě, ale jsou typy, které jsou jako otevřenější, víc o tom mluví tak, jako nemají problém to říct to jako plácnout bez toho, aniž by si uvědomili, jaký to třeba dopad je. Ale pak, jestli jsou takoví tišší introvertní, tak to jsou spíš takové jako náznaky.“* Komunikace mezi učitelem a dítětem se liší také na základě věku dítěte. Například u žaka 1. stupně se o takových tématech musí mluvit jiným způsobem než u dospívajícího jedince. Respondentka č. 2 uvedla: *„Bud'to bych si s tím dítětem individuálně nějak promluvila já, jestli se mu něco neděje nebo takovou tou formou těch plyšových zvířátek*

nebo bych prostě to dítě poslala za školní psycholožkou. Nějak si to vysvětlujeme, proč to bylo, nebylo nebo co mohlo být jinak nebo jestli se mohl zachovat jinak nebo co mohl a co má říct doma a tak, tímto způsobem.“

Obecně lze z výsledků říct, že pro učitele není jednoduché tyto rozhovory s žáky vést a neexistují dle nich jasná pravidla, jak s žákem komunikovat, protože každý z rozhovorů je velmi individuální. Učitelé mají ovšem dojem, že na základě svých zkušeností umějí rozhovor vést empaticky a jsou pro dítě oporou. Respondentky, které vyučují na soukromých základních školách uvedly také podporu v rámci školení na téma komunikace s dítětem, kde nacvičovali vedení podpůrného rozhovoru s dítětem, které něco trápí. Uvádí také fakt, že je potřeba si těmito rozhovory projít a načerpat danou zkušenost vícekrát, aby se v nich cítily jistější. Od těchto respondentek byly zmíněny také supervizní semináře, které na školách probíhají. Zde mohou sdílet vlastní pocity, nalézt podporu a rady od zkušenějších pedagogů.

4.6 Obecné znalosti učitelů o domácím násilí

V rámci obecných otázek na problematiku domácího násilí byly zvoleny dva pojmy, které jsou považovány za jedny z těch základních. Jedná se o syndrom týraného a zanedbávaného dítěte (zkratkou CAN – Child Abuse and Neglect) a také institut vykázání ze společného obydlí. Cílem bylo zjistit, zda se učitelé s těmito pojmy setkali nebo si pod nimi dokážou něco představit.

Ohledně prvního pojmu mělo 6 ze 7 respondentek představu, co by syndrom týraného a zneužívaného dítěte mohl znamenat. Nejčastěji uváděly, jak takové dítě vypadá a jaké jsou jeho projevy chování. Například respondentka č. 1 uvedla: *„No já bych si představila prostě dítě, který je, který moje fakt nějak ubližováno, takže bude nevím třeba mít problémy ve škole bude nevím to mít zase nějaký dopad na to jeho chování, na socializaci, na všechno.“* Respondentka č. 7 zase zmínila: *„To jsou děti, které jsou špatně oblečené, nenosí svačiny do školy, nechodí do školy, nepřipravují se na školu, mají známky nějakého fyzického ubližování.“* Z uvedených odpovědí lze tedy vyvodit, že o tomto pojmu jsou informovaní a ví, co si pod týraných a zanedbávaným dítětem představit.

Menší informovanost mezi učiteli byla evidovaná u pojmu institut vykázání ze společného obydlí. S tímto pojmem se setkaly 3 ze 7 respondentek a pouze 2 uvedly správný význam tohoto pojmu. Dle respondentky č. 7 znamená tento pojem: *„Když člověk, který je obětí domácího násilí, buďto muž nebo žena dají podnět na policii, tak policie toho násilníka může vyčlenit ze společné domácnosti.“*

Další prozkoumanou oblastí byly faktory, které mohou k domácímu násilí přispět. Tyto faktory jsou důležité pro samotné pochopení problematiky domácího násilí, proto na ně byla v tomto šetření zaměřena pozornost. Ze získaných dat lze říct, že všechny respondentky spatřují jako zásadní faktor osobnost aktérů domácího násilí, která se následně odráží v samotném výskytu tohoto násilí. Velký důraz je kladen také na nepříznivou ekonomickou situaci, kterou v dnešní době řeší velké množství rodin. Zmiňovaná byla také problematika závislosti, alkoholu, drog, nezaměstnanosti, psychických problémů a agrese. Jedna z respondentek poukázala také na problematiku žárlivosti ve vztahu, ať už mezi partnery nebo žárlivost dítěte vůči rodiči. Jde vidět, že všechny respondentky se nad fenoménem domácího násilí zamýšlí velmi komplexně a připisují velký význam také vzorcům chování, které si jedinci přenášejí od svých rodičů z dětství. V rámci vyhodnocení dat nelze přehlédnout také velmi častá zkušenost s problematickými vztahy mezi dítětem a nebiologickým rodičem. Respondentky, které mají zkušenost s problematikou domácího násilí ve školním prostředí zmiňovaly právě tyto případy, kdy se domácí násilí vyskytovalo v rodinách, kde jeden z partnerů nebyl biologickým rodičem dítěte. Respondentka č. 3 zmínila: *„Myslím si, že je to také vlastní nevlastní dítě. Když to není vlastní, ne vždycky je to funkční úplně.“* Respondentka č. 2: *„Potom právě tady ty výměny těch partnerů, kde se ti partneři hodně střídají a jsou tam i děti těch partnerů, že to nejsou biologičtí rodiče, tak to si taky myslím, že tomu hodně přispívá.“*

Výzkumné šetření se snažilo zjistit, jak vnímají učitelé dopad na dítě, které se stalo svědkem domácího násilí. Z výsledných dat lze říct, že největší negativní dopad vnímají učitelé v psychickém stavu dítěte, který se značně projevuje v jeho chování a vystupování ve škole. Učitelé s touto zkušeností vnímají značný dopad především na školní výsledky, které úzce souvisejí s horší soustředěností a únavou. Dále také možný výskyt sebepoškozování a hledání úniku formou záškoláctví, útěků z domova nebo experimentování s návykovými látkami. Negativní dopad se může projevit také ve vztazích s ostatními vrstevníky. Dítě může mít problém navázat nové vztahy, může být velmi uzavřené a osamělé nebo se naopak může projevovat nepřiměřenou agresí vůči ostatním. Respondentka č. 1 uvedla: *„No tak, určitě by to mohlo být vidět na známkách, horší soustředění, únava, no zase výchylka od normálu, že se chová jinak. A třeba ty vztahy se spolužákama.“*

4.7 Orientace v systému pomoci

Při podezření na výskyt domácího násilí u dítěte škola přichází do kontaktu s různými institucemi, protože má oznamovací povinnost v případě ohrožení dítěte. Cílem výzkumu bylo také zjistit, jak učitelé vnímají postup při odhalení domácího násilí u žáka a následnou

spolupráci s dalšími institucemi mimo školu. Z uvedených dat lze říct, že všichni respondenti vnímají za nejdůležitější instituci orgán sociálně – právní ochrany dětí, jak již bylo zmíněno v kapitole Postup učitelů při odhalení domácího násilí u dítěte. Mimo jiné byla stejně tak zmiňovaná Policie České republiky při závažných případech. Respondentka č. 1 a č. 2 uvedly také dětského lékaře a ošetření psychické stránky dítěte, tedy psychologa či psychiatra. V souvislosti s psychickým stavem dítěte a ohroženého rodiče byla zkoumaná také oblast neziskových organizací, které poskytují pomoc obětem domácího násilí. Pouze jedna respondentka uvedla zkušenost s organizací Spondea, která v minulosti poskytovala program pro děti týkající se domácího násilí. Ze získaných dat můžeme ale říct, že informovanost učitelů ohledně systému sociálních služeb je velmi nízká a žádné konkrétní služby ani organizace nebyly pro učitele známy. Jedna z respondentek uvedla, že kontakty na tyto služby poskytuje spíše školní psycholog a v případě potřeby se obrací právě na něj.

4.8 Prevence domácího násilí

Výzkumné šetření se nejprve zajímalo o spokojenost či nespokojenost respondentek ohledně informovanosti společnosti o domácím násilí. Výsledky šetření ukazují, že tázané učitelky základních škol mají různé pohledy na tuto informovanost široké společnosti ohledně problematiky domácího násilí. Některé respondentky uvedly, že vnímají toto téma za dostatečně známé. Mají dojem, že se o domácím násilí mluví dostatečně, například v médiích prostřednictvím dokumentů. Zmiňují, že toto téma není tabu a že se o tomto tématu mluví ve společnosti dostatečně. Tento názor zastává 3 ze 7 respondentek. Jiný pohled na tuto skutečnost ukazuje, že se v dnešní době začíná dostávat více do povědomí obecné téma duševního zdraví, a tím i spojené povědomí o domácím násilí, které nemusí mít pouze charakter fyzického napadení. Tento názor zastávají 2 respondentky ze 7. Například respondentka č. 1 uvádí: *„Že jsem ráda, že se právě dostává do povědomí to, že jako že to násilní, to domácí násilí, nemusí být vyloženě jenom fyzický. Vlastně vždycky se o tom může mluvit víc a vždycky to může bejt lepší, ale myslím si, že možná co by šlo zlepšit, tak víc ta informovanost třeba ve škole těch učitelů, aby věděli a věděli, co dělat, jak tomu dítěti pomoci, pokud se něco takovýho děje.“* Zbylé 2 respondentky mají dojem, že domácí násilí není ve společnosti dostatečně známé a bylo by potřeba, aby se tématu prevence domácího násilí věnoval více pozornosti. Této úloze by se dle respondentek měla věnovat především média, škola, zdravotnictví, neziskové organizace, Ministerstvo školství nebo Ministerstvo práce a sociálních věcí a další odborníci, kteří se v této problematice orientují. Důraz byl kladen především na formu preventivních programů ve

školách, kampaně, letáky, odborné články nebo například animované seriály pro děti, které by byly zaměřeny na tuto a jinou problematiku, například téma agrese, šikana apod.

Pro toto výzkumné šetření bylo důležité také zjistit jaká je dostupnost preventivních a vzdělávacích programů na území školy, a to jak pro učitele, tak pro děti. Většina, 4 ze 7 respondentek, uvedla, že s žádnými programy prevence ohledně problematiky domácího násilí, zkušenost nemá. Většinou se na škole setkaly s programy zaměřenými na šikanu a agresi, což jsou témata, která se dle nich vyskytují ve školách častěji a mají dojem, že je potřeba o nich mluvit více než o domácím násilí. Uvedly také, že na tuto problematiku nenarazily ani v nabídkách školení pro pedagogy. Zbylé 3 respondentky uvedly, že mají zkušenost s preventivními programy pro děti, které se uskutečňují na půdě školy a jsou zprostředkovány školním psychologem. Jedna z respondentek také uvedla, že o tématu domácí násilí hovoří s žáky v rámci etické a občanské výchovy, kde učí děti rozpoznat násilí a upozorňuje na to, že ubližování nemusí být pouze formou fyzického napadení, ale také psychického strádání. Dobrou zkušenost uvedla tatáž respondentka s projektem Nenech to být, což je projekt zaštitěný Ministerstvem školství a slouží k včasnému odhalení problémů. Respondentka č. 5 sdělila: „*No, a to Nenech to být tam jsme vlastně taky, jakože nám přichází občas nějaká zprávička, kdy děťátko třeba informuje, že se necítí, že něco se může dít.*“ Respondentka č. 3 uvedla zkušenost s preventivním programem zaměřeným na domácí násilí, který poskytla organizace Spondea pro žáky 5.tříd základní školy. Zmínila: „*Ale to mi přišlo velice zajímavé a citlivé, že opravdu mohli z toho něco probrat a nic je nestrašilo.*“

Všechny respondentky také uvedly, že by problematika domácího násilí měla být zařazena do systému vzdělávání základních škol. Nejčastěji bylo zmiňováno zařazení do občanské výchovy nebo do preventivních programů v rámci práce školního psychologa.

5 Shrnutí

V této kapitole se práce věnuje odpovědím na výzkumné otázky, které byly položeny před samotným provedením výzkumného šetření a následnému vyhodnocení získaných dat. Hlavní výzkumná otázka č. 1 zněla: **Jak učitelé rozumí fenoménu domácího násilí?**

Jako důležité považuji, že učitelé základních škol mají představu o domácím násilí a umějí na tuto problematiku nahlížet z různých perspektiv. Pomocí základních znaků domácího násilí umějí tento fenomén popsat a dát mu patřičný význam, který je ve společnosti potřeba. Respondentky si také uvědomují, že výskyt domácího násilí je celospolečenský problém a týká se všech společenských vrstev bez ohledu na pohlaví, věk nebo vzdělání. Z analýzy dat můžeme říct, že učitelé základních škol si nejčastěji pod pojmem domácí násilí představují násilí mezi

partnery nebo násilí ze strany rodiče vůči dítěti. Nejvíce bylo zmiňováno fyzické násilí, ale některé z respondentek poukázaly také na často přehlížené psychické násilí, které je mnohokrát přehlížené či těžko prokazatelné. V kontextu domácího násilí a dítěte ve škole se učitelé hodně zaměřují na projevy v chování žáka, které dle nich mohou být rizikové či ohrožující. Již v teoretické části bylo zmíněno, že takové projevy chování mohou být zpozorované i mimo problematiku domácího násilí a je důležité citlivě zjistit skutečnosti o situaci v rodině a na základě těchto zjištění provádět další kroky. (Pokorná, 2008) Respondentky poukazují na několik faktorů, které mohou přispět k výskytu domácího násilí. Ze získaných dat lze vidět, že se nad problematikou domácího násilí zamýšlí komplexně a zmiňují několik možných přispívajících faktorů. Velký význam připisují osobnosti agresora, špatným vzorcům chování z dětství nebo nepříznivé socioekonomické situaci rodiny. Špatenková a Ševčík (2011) upozorňují na vlivy, se kterými se při vzniku domácího násilí setkáváme. Jedná se o vliv společnosti, rodinné výchovy, osobnostní charakteristiky násilníka a situací, které vyvolávají stres. Respondentky spatřují velký význam také v oblasti dopadů domácího násilí na dítě, které je ohrožené či týrané. Z dat lze vyvodit, že si všimají značných dopadů v oblasti chování a projevů ve škole. Jedná se například o zhoršené školní výsledky, problémy s navazováním vztahů s vrstevníky nebo dopady v oblasti zdraví dítěte. Z teoretické části již víme, že domácí násilí v rodině má značný dopad na vývojové potřeby dítěte, které se proměňují na základě věku a jednotlivých vývojových období. V každém z těchto období je dítě citlivější na naplňování odlišných vývojových potřeb. V případě, že tyto potřeby nejsou naplněny z důvodu výskytu domácího násilí, dítě pak nese následky v oblasti svého vývoje, chování i prožívání. (Wünschová, 2009)

Hlavní Výzkumná otázka č. 2: **Jak učitelé vnímají svoji roli při řešení domácího násilí?**

Z výzkumného šetření je zjevné, že učitelé vnímají svou roli při řešení domácího násilí jako zásadní především v prvotních fázích samotného odhalení. Respondentky uvedly, že právě ony, z pozice učitele, si mohou všimnout nepřiměřených projevů chování dítěte, které mohou následně komunikovat s dalšími odborníky, kteří na škole působí a mohou dítěti v jejich nepříznivé situaci pomoci. Jako důležitý fakt, který z výzkumného šetření vyplývá je spolupráce učitele se školním psychologem či metodikem prevence, na které se obrací v případě jakýchkoli podezření. Případně také podpora vedení školy, se kterou tuto situaci dále řeší. Respondentky cítí dostatečnou podporu od školy při řešení této problematiky. Učitelé vnímají svoji roli ve vztahu k ohroženému žákovi domácím násilím jako roli osoby, která je pro dítě zdrojem bezpečí a také někoho, komu se může dítě svěřit a být pro něj oporou. Respondentky jsou si také vědomy citlivosti tématu a následnému přizpůsobení komunikace s ohroženým či

dokonce traumatizovaným dítětem. Jako zásadní zjištění považují také fakt, že všechny respondentky mají představu o postupu při odhalení domácího násilí a cítí podporu ze strany školy při oznámení jakýchkoli podezření. Toto zjištění se týká i respondentek, které se s problematikou domácího násilí ve škole nikdy nesetkaly, ale představu o řešení znají například z vlastního vzdělávání. V teoretické části práce bylo zmíněno, že učitelé, výchovní poradci a další odborníci by měli umět tyto situace související s domácím násilím řešit. Učitel by měl umět s dítětem komunikovat adekvátním způsobem, měl by dítěti poskytnout bezpečné prostředí, vyslechnout ho a na základě věku mu poskytnout informace o možné pomoci, například mu předat kontakt na Linku bezpečí v případě ohrožení. (Pokorná, 2008)

Z výzkumného šetření také vyplývá, že respondentky mladšího věku sice přímou zkušenost s řešením problematiky domácího násilí nemají, ale velmi dobře se orientují v teorii a mají přehled o tom, jak by v situacích měly postupovat. Zároveň lze říct, že respondentky mladšího věku jeví vyšší zájem o školení na toto téma než respondentky, které působí ve školství delší dobu. Co se týče věku respondentek, můžeme tedy spatřit značný rozdíl v pohledu na fenomén domácího násilí. Například v důležitosti prevence lze vidět odlišný názor, kdy respondentky mladšího věku připisují velký význam prevenci, zatímco respondentky vyššího věku zastávají názor, že by se situace měla řešit až v momentě, kdy nastane.

6 Návrhy na doporučení

Na základě vyhodnocených dat je důležité poukázat na potřebu vyšší informovanosti učitelů základních škol o spolupracujících organizacích, které se zabývají problematikou domácího násilí. Několik z těchto organizací poskytuje také preventivní programy, které by mohly pomoci ve větší osvětě jak pro děti, tak pro učitele. Tato informovanost může přispět k většímu odhalování násilí a následné pomoci těmto obětem. Z výsledných dat je potřeba upozornit na fakt, že na základních školách nejsou pro učitele dostatečně přístupná školení na tuto problematiku a chybí i metodické příručky, které by učitelům pomohly lépe se v této oblasti orientovat. Z tohoto pohledu vidím značný prostor pro větší důraz na prevenci a vzdělávání o domácím násilí na školách.

Existuje řada organizací, které se zabývají prevencí a poskytují různá školení nebo kurzy v oblasti této problematiky. Dovolila bych si zde zmínit doporučení na možné preventivní programy pro učitele i žáky a na školení poskytovaná pro pedagogy působící na základních školách.

V květnu tohoto roku proběhla mezinárodní konference na téma podpory dětí s traumatem a řešení náročného chování ve škole. Tuto konferenci zaštiťovala nezisková

organizace Society for All, původní název Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV), která usiluje o kvalitní vzdělávání přístupné každému. Tato nezisková organizace momentálně vytváří vzdělávací program určený pro pracovníky ve školství a v sociálních službách. Tento projekt usiluje o zavedení podpory ve vzdělávání u dětí zasažených traumatickou zkušeností. Jejich cílem je tento vzdělávací program zaměřený na prevenci a intervenci v oblasti domácího násilí rozšířit po celé České republice a dále také do Polska, Slovenska a Maďarska. Proškoleny by mělo být 1120 profesionálů z oblasti školství. Uplatňován by měl být truma respektující přístup, který je založen na principech bezpečí, vzájemné důvěry, podpory, sounáležitosti a úcty vůči každému člověku. Institut trauma respektujícího přístupu je multidisciplinární tým odborníků, který utvořil školení, které se zaměřuje na porozumění potřebám dětí s traumatickými zkušenostmi. (SOFA, 2023)

Centrum Locika, které se zabývá prevencí domácího násilí a poskytuje různá školení, vzdělávání a kampaně, které mají za cíl zvýšit povědomí o této problematice. V únoru 2022 byl spuštěn preventivní a vzdělávací program ŠKOLA MÍSTO BEZPEČÍ, který probíhal do ledna roku 2023 a cílil na odborné posílení učitelů a školských profesionálů při řešení problematiky domácího násilí. Centrum Locika poskytuje také školení pro pedagogické pracovníky na prvním i druhém stupni základních škol na téma práce s agresí a násilím ve školním prostředí. (Locika, 2023)

Mezi další doporučení, která mohou napomoci vyšší informovanosti je zakomponování domácího násilí do vzdělávacího systému, například v předmětu občanská výchova. Určitou pomocí pro učitele mohou být i různé brožurky či školení, jak postupovat při odhalení domácího násilí.

7 Závěr

Cílem bakalářské práce je nastínit základní problematiku domácího násilí v souvislosti se školním prostředím při odhalování domácího násilí u dítěte. Práce se věnuje informovanosti učitelů základních škol v oblasti této problematiky a snaží se zjistit, jak učitelé vnímají svoji roli v postupu odhalování domácího násilí u dítěte a také, jak rozumí fenoménu domácího násilí. Vzhledem k tomu, že domácí násilí podstatně ovlivňuje životy všech členů společné domácnosti, je důležité o tomto tématu mluvit a umět poskytnout pomoc lidem, kteří se rozhodnou z cyklu domácího násilí vystoupit. U dětí je potřeba všimnout si varovných signálů, které by mohly být zapříčiněny domácím násilím nebo jinou nepříznivou situací v rodině. Úlohu povšimnutí si varovných signálů má z velké části právě učitel základní školy, který je s dítětem v každodenním kontaktu a může tedy dítěti pomoci situaci řešit.

Teoretická část práce se zaměřuje především na základní vymezení problematiky domácího násilí a také školního prostředí, které může být místem, kde domácí násilí bude odhaleno. Konkrétně se práce věnuje znakům domácího násilí, formám, příčinám, důsledkům, ale také aktérům a cyklu domácího násilí. Dále práce zkoumá instituce, které se zabývají problematikou domácího násilí, školou a jejím prostředím při řešení domácího násilí, právním vymezením a na závěr prevencí veřejnosti, ale také konkrétně prevencí učitelů a dětí základních škol.

Praktická část se pak věnuje kvalitativnímu výzkumu metodou polostrukturovaných rozhovorů, které mají za cíl zjistit, jak učitelé základních škol rozumí fenoménu domácího násilí. Dále také otázce, jak učitelé vnímají svoji roli při odhalování domácího násilí. Po vyhodnocení sběru dat lze říct, že učitelé vnímají svoji roli při odhalení domácího násilí jako zásadní. Jsou si vědomi, že by pro dítě měli být oporou při řešení této situace a měli by vědět, jak dítěti v těchto případech pomoci. Z výsledků výzkumu lze však vyvodit, že učitelé mají minimální nebo žádnou zkušenost se vzdělávacími programy ohledně problematiky domácího násilí a veškeré znalosti mají ze své vlastní praxe či studia. Zde vidím velký prostor pro aktivnější přístup škol ve vzdělávání a prevenci této problematiky.

Zpracování této bakalářské práce mi prohloubilo znalosti v oblasti domácího násilí, kterému bych se ráda ve svém profesním životě věnovala.

Na závěr bych ráda zmínila, že práce s oběťmi domácího násilí je velice individuální. Je důležité ke každému případu přistupovat odlišně a velmi citlivě, protože se jedná o traumatizované osoby, kterým je potřeba pomoci překonat velmi tíživou životní situaci. To stejné platí i při odhalování a postupu učitelů při řešení problematiky domácího násilí. Učitel by tedy měl vědět, jak postupovat, jak komunikovat s dítětem, a jak celou situaci na půdě školy řešit. Věřím, že větší osvěta a prevence může tomuto problému zcela jistě pomoci.

Použitá literatura

1. Bednářová, Z., Macková, K., Wünschová, P., & Bláhová, K. (2009). Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus.
2. Čáp, D. (2009). Výchovné poradenství výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 1.12.2009.
3. Čapek, R., Navarová, S., & Ženatová, Z. (2017–2017). Žák v krizové situaci. Raabe.
4. Dufková, I., & Zlámal, J. (2004). Domácí násilí–Pracovní manuál. Praha: AGIS, 2005.
5. Dufková, I., & Zlámal, J. (2005). Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí. [Střední policejní škola Ministerstva vnitra, Středisko pro výchovu k lidským právům a profesní etiku].
6. Dunovský, J., Dytrych, Z., & Matějček, Z. (1995). Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Grada.
7. Houžvová, M., Ježková, V., & Presserová, P. (2022). Odškodnění obětí krok za krokem: příručka k náhradě újmy a peněžité pomoci obětí trestných činů (nejen) v kontextu násilí na ženách. proFem.
8. Knotová, D. (2014). Školní poradenství. Grada.
9. Kolář, Z. (2012). Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel. Grada.
10. Kotková, M. (2014). Domácí násilí v kontextu rodiny a práce. Spondea.
11. Novotná, H., Špaček, O., & Šťovíčková, M. (2019). Metody výzkumu ve společenských vědách. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.
12. Opekarová, O. (2007). Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby. Univerzita Jana Amose Komenského.
13. Pokorná, D., & Ježková, V. (2021). Nejste na to sama: informace pro oběti sexuálního násilí a jejich blízké. (2. aktualizované vydání). proFem.
14. Průcha, J. (2017). Moderní pedagogika (Šesté, aktualizované a doplněné vydání). Portál.
15. Průcha, J., Janík, T., & Rabušicová, M. (2009). Pedagogická encyklopedie. Portál.
16. Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). Pedagogický slovník (Sedmé, aktualizované a rozšířené vydání). Portál.
17. Ševčík, D., & Špatenková, N. (2011). Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál.

18. Švaříček, R., & Šedřová, K. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál.
22. Tokárová, A., & Matulayová, T. (2013). Školní sociální pracovník. In O. Matoušek, Encyklopedie sociální práce, (s. 470-472). Portál
23. Vaníčková, E., Hadj-Mousová, Z., & Provazníková, H. (1995). Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Karolinum.
24. Vargová, B., Pokorná, D., & Toufarová, M. (2008). Partnerské násilí. Linde.
25. Voňková, J., & Spoustová, I. (2008). Domácí násilí v českém právu z pohledu žen (2., přeprac. vyd). ProFem.
26. Voňková, J., & Spoustová, I. (2016). Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016 (3. přepracované vydání). proFem, o.p.s.
27. Walker, L. E. (2016). The battered woman syndrome. Springer publishing company. In N. Špatenková, & D. Ševčík, Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence (s.53). Portál.
28. Wolf, D.A., & Jaffe, P.G. (1999). Emerging Strategies in the Prevention of Domestic Violence. The Future of Children, Vol.9. In B.Vargová, D. Pokorná, & M. Toufarová, Partnerské násilí (s.104). Linde.

Internetové zdroje

1. Acorus. (2022). Naše poslání. <https://www.acorus.cz/nase-poslani/>
2. Awareness. (n.d.). In Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/awareness>
3. Bílý kruh bezpečí. (2023, 16.3.). Přehled počtu vykázaní Policií ČR dle krajů. <https://www.domacinasili.cz/prehled-o-vykazani-za-unor-2023/>
4. Bílý kruh bezpečí. (2023). Poslání a činnost. <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>
5. Centrum Locika. (2023). Prevence a kampaně. <https://www.centrumlocika.cz/prevence-a-kampane>
6. Centrum Locika. (2023). Školení a vzdělávání. <https://www.centrumlocika.cz/pro-odborniky/skoleni-a-vzdelavani>
7. Český statistický úřad (2020, 31.12.). Učitelé v regionálním školství a akademičtí pracovníci veřejných vysokých škol podle pohlaví. <https://www.czso.cz/documents/10180/120583268/300002200302.pdf/b69e2a62-40e7-48f4-8262-6bb151ebd3eb?version=1.1>

8. Ministerstvo práce a sociálních věcí. (2023). Registr poskytovatelů sociálních služeb. http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1682112961800_1&zak=&zaok=&sd=intervenčn%C3%AD+centra
9. Ministerstvo vnitra České republiky. (2020, 15. dubna). Domácí násilí – institut vykazání a další informace. <https://www.mvcr.cz/clanek/domaci-nasili-institut-vykazani-a-dalsi-informace.aspx#:~:text=Nový%20způsob%20řešen%C3%AD%20domác%C3%ADho%20násil%C3%AD%20přinesl%20zákon%20č.,domác%C3%AD%20násil%C3%AD%20násilnou%20osobu%20ze%20společného%20obydl%C3%AD%20vykázat>
10. Ministerstvo vnitra České republiky. (2023). Neziskové organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí. <https://www.mvcr.cz/clanek/dokumenty-nasili-neziskove-organizace-poskytujici-pomoc-obetem-domaciho-nasili.aspx>
11. Paprsteinová, L., Navrátilová, J., & Botek, L. (2019). Domácí násilí: příručka (nejen) pro pastorační pracovníky. Karmelitánské nakladatelství.
12. Policie České republiky. (2023). Domácí násilí – Nebuďme slepí k domácímu násilí! <https://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>
13. proFem. (2023). Co děláme – služby. <https://www.profem.cz/cs/co-delame/sluzby>
14. proFem. (2023). Domácí násilí. <https://www.profem.cz/cs/s-cim-pomahame/domaci-nasili>
15. SOFA. (2023, 22.4.). Zveme vás na konferenci o trauma respektujícím přístupu. <https://www.societyforall.cz/zveme-vas-na-mezinarodni-konferenci-trauma-respektujici-pristup-jako-klic-k-podpurnemu-prostredi-ve-skole>
16. Šamonil, V. (2018, 10.11.). Informace. In Sociologická encyklopedie. <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Informace>
17. Tomek, I. (2017). Informovanost. In Sociologická encyklopedie. <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Informovanost>
18. Vláda České republiky. (2023, 9.5.). Tisková zpráva – Vládní návrh zákona o domácím násilí zlepší ochranu obětí. <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/tiskova-zprava-vladni-navrh-zakona-o-domacim-nasili-zlepsiochranu-obeti-205280/>
19. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (2005). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72>
20. World Health Organization. (2021, 9.3.) Violence against women. <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

21. Zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách (2006).
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast4>
22. Zákon č. 135/2006 Sb., zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (2006). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-135>
23. Zákon č. 273/2008 Sb., zákon o Policii České republiky (2008).
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>
24. Zákon č. 356/1999 Sb., zákon o sociálně – právní ochraně dětí (1999).
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast1>
25. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (2009). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
26. Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon) (2004). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561#cast3>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Scénář rozhovoru

Příloha č. 2: Jeden anonymizovaný rozhovor

Příloha č. 3: Ukázka kódování

Příloha č. 4: Informovaný souhlas

Příloha č. 5: Tabulka 1

Příloha č. 6: Tabulka 2

Příloha č. 7: Obrázek 1

Příloha č. 1: Scénář rozhovoru

ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM

1. Když se řekne domácí násilí, co se Vám první vybaví? Jde mi o to zjistit, co si představíte? Co je podle vás důležité?
2. Setkala jste se vy sama někdy s domácím násilím ve svém okolí?
 - 2.1. Pokud ano, mohla byste mi o tom říct víc, abych si mohla představit, s jakým typem domácího násilí jste se setkala, a v jakém kontextu?
 - 2.2. Pokud ne, znáte někoho, kdo má zkušenost s domácím násilím?
 - 2.2.1. Pokud ano, mohla byste mi o tom říct víc, kdo to byl, s jakým typem domácího násilí se setkali a v jakém kontextu?
3. Pokud máte zkušenost s domácím násilím ve školském prostředí, můžete mi říct, jak to vlastně celé probíhalo?
 - 3.1. Jak se přišlo na to, že u žáka dochází k domácímu násilí? Jak se domácí násilí může projevat? Projevy a chování, které je spojené s domácím násilím? Proč zrovna tyto typy chování, byste si spojili s podezřením na domácí násilí?
 - 3.2. Jak se tato situace na půdě školy řešila?
 - 3.2.1. V případě, že se řešila, jak takový postup vnímáte a hodnotíte vy sama?
 - 3.2.1.1. Byl tento postup to za vás takhle v pořádku?
 - 3.2.1.2. Co vnímáte jako problematické, a co byste preferovala učinit v postupu jinak a proč?
 - 3.3. Cítíte podporu od školy v řešení takových případů? Víte kam se obrátit při řešení domácího násilí v rámci školy?
 - 3.4. Existuje nějaká metodická podpora (příručky, školení), jak při těchto situacích jednat?
 - 3.5. Jakou další podporu byste uvítala nad rámec toho, co máte k dispozici dnes?
 - 3.6. Pokud si myslíte, že byste se potřebovala v této problematice více orientovat, existuje něco, co by vám mohlo pomoci v lepší orientaci? Proč zrovna tohle?
 4. Pokud takovou zkušenost ve školním prostředí nemáte, zajímalo by mě, jestli si dokážete představit, jak by se mohlo stát, že je dítě ohrožené? Jak se to může projevat? Projevy a chování, které je spojené s domácím násilím? Proč zrovna tyto typy chování, byste si spojila s podezřením na domácí násilí?
 - 4.1. Jak byste reagovala? Dovedete si představit, jak byste postupovala?
 - 4.1.1. Proč zrovna tímto způsobem?

- 4.2. Cítíte podporu od školy v řešení takových případů? Víte kam se obrátit při řešení domácího násilí v rámci školy?
 - 4.3. Existuje nějaká metodická podpora (příručky, školení), jak při těchto situacích jednat?
 - 4.4. Pokud si myslíte, že byste se potřebovali v této problematice více orientovat, existuje něco, co by vám mohlo pomoci v lepší orientaci? Proč zrovna tohle?
 5. Napadají vás nějaké instituce, se kterými škola přichází do kontaktu při podezření domácího násilí u dítěte?
 6. Byla jste někdy v kontaktu s nějakou organizací, která se zabývá problematikou domácího násilí? Pokud ne, slyšela jste o nějaké někdy?
 - 6.1. Pokud ano, slyšela jste o nějaké konkrétní? Co jste řešili a za jakých okolností?
- Obecná problematika vztahů v rodině:
7. Stalo se vám někdy, že se vám dítě svěřilo ohledně problémů v rodině?
 - 7.1. Pokud ano, mohla byste mi o tom říct více, abych si lépe představila danou situaci?
V jakém kontextu to bylo, jak jste reagovala na toto sdělení?
 - 7.2. Jak jste se při této komunikaci s dítětem cítila? Proč jste se tak cítila?
 - 7.3. Co pro vás bylo na této situaci nejtěžší a proč?
 - 7.4. Existuje něco, co by vám mohlo pomoci při stejné situaci? Jak se situací naložit lépe?

OBEČNÉ OTÁZKY O DOMÁCÍM NÁSILÍ

1. Slyšela jste někdy o CAN (Child Abuse and Neglect) - syndrom týraného a zanedbávaného dítěte?
 - 1.1. Pokud ano, kde jste se s tím pojmem setkala? Za jakých okolností? A jak byl ten pojem prezentován? Co si pod ním představujete?
2. Napadají vás nějaké faktory, které mohou k domácímu násilí přispět? Co vy sami vnímáte jako problém ve vztahu k domácímu násilí?
3. Slyšela jste někdy o tom, že domácí násilí může mít dopad i na dítě, které nebylo přímo obětí domácího násilí, ale bylo svědkem? Napadají vás, jaké dopady to mohou být?
4. Slyšela jste něco o institutu vykázání ze společného obydlí?
 - 4.1. Pokud ano, kde jste se s tím pojmem setkala? A jak byl ten pojem prezentován? Co si pod ním představujete? Tušíte kolik dní činí tato základní doba vykázání?

PREVENCE

1. Jak jste spokojená s tím, jak se o tématu domácí násilí hovoří ve společnosti? (Například v médiích, mezi rodiči či mezi učiteli)

- a. Mohla byste mi dát příklad nějaké pozitivní a negativní zkušenosti?
 - b. Co by podle vás mohlo pomoci? Kde vidíte prostor pro zlepšení?
2. Máte dojem, že se ve společnosti o domácím násilí mluví dostatečně?
 - a. Pokud ano, proč? V čem je to dostatečné?
 - b. Pokud ne, proč? V čem je to nedostatečné?
3. Kdo by se dle vás měl především věnovat prevenci domácího násilí a proč?
 - a. Jakým způsobem a proč?
 - b. Jak by to měli dělat?
4. Setkala jste někdy s preventivními a vzdělávacími programy pro školy ohledně problematiky domácího násilí?
 - a. Pokud ano, zúčastnila jste se některého z nich? Jaká byla vaše zkušenost? Co jste okolo toho řešili? Co vám na tom připadá dobré?
 - b. Myslíte si, že by tyto preventivní programy měly být součástí vzdělávání na základních školách? Nebo máte dojem, že je to již nad rámec a jde to zvládnout i bez nich?

Příloha č. 2: Jeden anonymizovaný rozhovor

Respondentka č.1

ZKUŠENOST S DOMÁCÍM NÁSILÍM

Když se řekne domácí násilí, co se Vám první vybaví? Jde mi o to zjistit, co si představíte? Co je podle vás důležité?

No buď to může být psychickýho rázu, nebo že se ten člověk chová nějak jinak než normálně a než běžně. Anebo to můžeš pozorovat jako už vyloženě nějaký třeba modřiny nebo úrazy má často a no jako psychicky to může být, že se uzavírá víc a třeba nevím, jako toho může být spousta. Ale že se třeba tolik nechce socializovat, nemluví moc o nějakých věcech.

Je víc, takovej nevím zakřiknutej, plachej třeba, ale to je taky podle mě individuální a záleží hodně na tý osobnosti.

Setkala jste se vy sama někdy s domácím násilím ve svém okolí?

Myslím si, že ne, určitě ne s fyzickým. A přijde mi, že u toho psychickýho je to je to těžší na rozlišení, jakože prostě přijde mi, že spousta lidí s tím má zkušenost a ani neví, že se o to jednalo, protože pokud tě někdo mlátí, tak jako jasně vidí, že máš modřinu, nebo že, že prostě to bolí. Ale to přijde mi, že s tím psychickým týráním nebo zneužíváním je to

takový, že si to neuvědomuješ, protože ten člověk je kolikrát i manipulátor a často hledáš třeba vinu sobě.

Pokud ano, mohla byste mi o tom říct víc, abych si mohla představit, s jakým typem domácího násilí jste se setkala, a v jakém kontextu?

Určitě ne doma jako ze strany rodiny a neznám nikoho, kdo by byl fyzicky napadenej, zneužívanéj nebo týranej. Ale myslím si, že třeba i v nějakých toxických vztazích, že jakože zažila spousta lidí. Myslím si, že jsem se s tím možná setkala ve vztahu, když jsem byla v tom toxickým vztahu a že to občas jako hraničilo hodně, ale nevím, nevybavuji, myslím si, myslím si, že neznám naštěstí díky bohu nikoho, kdo by si tímhle procházel.

Pokud takovou zkušenost ve školním prostředí nemáte, zajímalo by mě, jestli si dokážete představit, jak by se mohlo stát, že je dítě ohrožené? Jak se to může projevat? Projevy a chování, které je spojené s domácím násilím? Proč zrovna tyto typy chování, byste si spojili s podezřením na domácí násilí?

Já si nemyslím, že existuje nějaký prototyp, kdy je to dítě ohrožený. Myslím si, že se to může stát jakoby ve funkční rodině, tak ty nefunkční. Může se ta rodina tvářit, že je všechno v pořádku, že všechno funguje, ale nevíme, co se děje doma za zavřenými dveřma. Může jít i o nějaký dlouhodobější problémy s komunikací s rodiči, nevím nějaký známky, zanedbávání. Rodina může být nekompletní, může být náhradní otec, rodič. To si myslím, že může být často případ nebo samozřejmě alkohol, drogy u rodičů. U chování to může být zhoršený prospěch, zhoršený vztahy s vrstevníky. Prostě výkyvy od normálu, cokoli, co není běžný. Myslím si, že ty projevy nemusí jednoznačně znamenat, že se jedná o domácí násilí, že to spíš symbolizuje něco, že není pořádku a je potřeba se o to zajímat. Zeptat se toho žáka, ujistit ho, že jsem tu pro něj a monitorovat, co se děje. Ale pokud má to dítě nějaký modřiny, úrazy, tak to už je potom zřejmý nebo pokud jsou problémy v rámci spolupráce s tou rodinou nebo si všimáme problémů v interakci.

**Jak byste reagovala? Dovedete si představit, jak byste postupovala?
Proč zrovna tímto způsobem?**

Pokusila nějak nenápadně promluvit s tím dítětem, ne vyloženě jako konkrétně ať mi řekne, co se děje, ale zeptat se tak, jako jestli je všechno v pořádku, že se mi zdá, že se chová jinak než normálně než běžně, a asi bych taky víc pozorovala to dítě a promluvila si o tom s kolegy. Jako že bychom, aby o tom věděli tak nějak všichni, kdo přichází do styku s tím dítětem a víc bychom se na něj zaměřili. My teda u nás na škole se hodně bavíme takhle v tom týmu, takže s nimi určitě první. Potom pokud je na škole psycholog nebo metodik prevence nebo tak, tak se pobavit i s nima. A potom, když už by to byl jako oficiální, že jo že by, že by se vědělo, že se něco děje, tak urči určitě ospod.

Cítíte podporu od školy v řešení takových případů? Víte kam se obrátit při řešení domácího násilí v rámci školy?

Určitě ono já pracuju na soukromé alternativní základní škole a přijde mi, že tam je fakt super prostředí na nějaký řešení čehokoliv, že tam jsou vždycky lidi, který ti pomůžou a se kterými můžeš všechno zkonzultovat. Asi bych si musela promluvit s někým zkušenějším, kdo by věděl, jak tyhle situace řešit, ale kdybych, kdybych se do téhle situace dostala, tak bych si určitě i našla nějakou oficiální cestu, jaký je dobrý tyhle věci řešit skrz školu jako z pozice učitele. Protože vím, že existují nějaké linky, na který můžeš zavolat a řešit tady ty problémy, ať už se jedná třeba o šikanu nebo nějaký podobný problémy. A měli jsme školení a tam právě jsme se bavili o šikaně a vím, že existuje spousta čísel, kdy řekneš, když potřebuješ i poradit třeba jak to řešit, koho kontaktovat, a že to nemusí být vyloženě na tvój jenom na tvój hlavě, ale je tady okolo tebe spousta lidí se, kterými bys to mohla a vlastně měla řešit. Nemělo by to být jenom postavený na jednom člověku, takže podporu cítím.

Existuje nějaká metodická podpora (příručky, školení), jak při těchto situacích jednat?

Tím, že my jsme na soukromé škole, tak si myslím, že se tolik tak s problémama našťestí nepotýkáme nebo jak to říct. To násilí se může objevovat všude, ale přijde mi, že možná je nižší šance, že se to objeví u nás, ať už jako šikana nebo jiný problémy, protože je to na škole kde ty rodiče, nevím jak to říct, aby to nevyznělo blbě, protože vím, že že to násilí a probíhá i v rodinách, kde je to dítě na prvním místě no a já se do toho zamotávám, protože nechci, aby aby to vyznělo, jako že platí školu. Takže si myslím, že tam žádný asi nemůže probíhat, ale myslím si, že je to jako je tím, že je to alternativní škola. Je to něco jiného a platit docela dost peněz, tak mi přijde, že tady ty rodiny staví dítě fakt na 1. místo že chtějí, by mu bylo dobře, že vyberou školu, kde se ta jeho osobnost jako rozvíjí a že mu hodně záleží a na tady těch věcech. Takže jsme nikdy nic takového neřešili jako ve škole.

A my jsme docela v úzké spolupráci s těma rodičema, že s nimi komunikujeme. Pokud se objeví nějaký sebemenší problém, tak se hned komunikuje s rodičema. Takže u nás je ta situace taková trošku jiná. Mi přijde, že ty děti jsou hodně opečovávané, hodně jde těm rodičům o to, aby bylo těm dětem dobře. Takže jako dovedu si představit, že i že nějaký výkonní rodiče, který mají to dítě rádi a chtějí pro něj ten nejlepší, tak se to tak nevím. Může se třeba vyjevit zas nějaký problém, že chtějí, aby mělo jako dobrý známky, a že pak může se objevit nějaký v tomhle směru, že chtějí, aby bylo hodně výkonný. Ale u nás to je ještě ke všemu jako nevýkonná škola, že vlastně nemáme známky a nic. Takže mi přijde, že to prostředí, ve kterým pracuju, našťestí moc jako jde protichůdně, proti tady těm věcem, ale objevit se tomu, že všude.

Jakoby nějaký to školení a příručky jsem nezaznamenala, máme tam knihovnu, ale nejsem si jistá, že jako pro pedagogy tam je spousta knížek, ale nevím, jestli vyloženě tam bude nějaká o domácím násilí. Ale my můžeme docela moderovat jako nějaký školení jaký chceme nebo že se nás jako ptají, co bychom uvítali. A jelikož tohle pro nás zatím nebylo nějak aktuální, tak to nikdo nenavrhl.

Pokud si myslíte, že byste se potřebovala v této problematice více orientovat, existuje něco, co by vám mohlo pomoci v lepší orientaci? Proč zrovna tohle?

Určitě a myslím si, že by to jako učitel měl vědět, jak se chová tady v těch krizových situacích. Nějaký kroky budou univerzální pro jakýkoliv problém, který to dítě bude mít doma. Ale potom to bude hodně specifický, pokud jako ten člověk, kterej tomu dítěti ubližuje, je doma a je to ten rodič, takže to mi přijde, že jako specifickéj problém. Takže jo, určitě bych uvítala, pokud bych se někdy k tomuhle dostala, tak bych uvítala o tom vědět víc a myslím si, že je dobrý o tom vědět víc, než by něco takového přišlo.

Myslím si, že super by byla školení, že tam se bavíš s člověkem, kterej je odborník, kterej tomu fakt rozumí a pravděpodobně se tím zabývá už nějakou dobu a že ti může doporučit potom třeba nějaké knížky. Vždycky mi přijde lepší asi na začátku v těch případech mluvit s tím odborníkem a ten tě může pak nasměrovat nějakou literaturu a víc tě může uvést do problému, že třeba využívá i nějaké ty příběhy z praxe a pro mě je to lepší forma.

Napadají vás nějaké instituce, se kterými škola přichází do kontaktu při podezření domácího násilí u dítěte?

Osud, já nevím vyloženě, jestli policie, protože potom se tím taky zabývá. Potom i nějaký ošetření toho dítěte, takže bych řekla, že nějaká jako ošetřit tu psychickou stránku toho dítěte. Možná pokud by to bylo fyzicky, tak i doktor, aby jako prohlídl to dítě, protože možná nějaký i psycholog psychiatr záleží možná, co by to bylo.

Byla jste někdy v kontaktu s nějakou organizací, která se zabývá problematikou domácího násilí? Pokud ne, slyšela jste o nějaké někdy?

Teď se mi žádná nevybavuje. Občas jsem třeba, když v Praze jdu, nebo jedu metrem, nebo na a čekám na tramvaj. Viděla jsem vyvěšený nějaký letáky a ohledně toho. Týkalo se to spíš jako dospělejš než než dětí, jako třeba matky s dětma něco takovýho jsem viděla, ale nevybavuju si nic konkrétního.

Pokud ano, slyšel/a jste o nějaké konkrétní? Co jste řešili a za jakých okolností?

Obecná problematika vztahů v rodině:

Stalo se vám někdy, že se vám dítě svěřilo ohledně problémů v rodině?

Děti se mi svěřují hodně.

Pokud ano, mohla byste mi o tom říct více, abych si lépe představila danou situaci? V jakém kontextu to bylo, jak jste reagovala na toto sdělení?

Z 90% jsou tu zase kompletní rodiny, že tam to jsou takový ty prostě ideální rodinky na pohled víš, že nevidíš do toho, ale jako většinou to jsou prostě kompletní rodiny. Jako svěřují se mi hodně, ale ne jako ohledně problémů doma.

Jak jste se při této komunikaci s dítětem cítila? Proč jste se tak cítila?

No my jsme měli, my jsme měli školení na téma myslím, že obecný téma bylo psychohygiena, ale podkapitola tam byla komunikace s dítětem, pokud není něco v pořádku, že jsme to brali i z hlediska toho školství jako učitele a tam jsme si nacvičovali s těma školitelem situace, kdy to dítě něco trápilo a my jsme měli vést podpůrný rozhovor. Bylo to dobrý si to vyzkoušet a takže myslím si, že teoreticky tak nějak vím, jak na to a prakticky prostě podle mě musíš projít několikrát tady téma situacema aby ses v tom cítila líp. Ale myslím, že nikdy se v tom nebudeš cítit dobře, protože to jsou prostě situace, kterých se složitý a není jednoduché o nich mluvit.

Ale jo určitě ty žádný určitě jako nátlak a spíš začít tak, jak se mi předtím říkala pozvolna, jestli je všechno v pořádku, že se mi zdá, že poslední dobou to jako není on ona, že teď záleží, co by, co by se dělo, že bych třeba jako řekla, že jako nevím, straníš se nebo jako kdyby, kdyby byly známky, tak jako zhoršily se ti známky, nebo tak prostě bych to pojmenovala, co vidím a snažila se tam udělat prostředí, ve kterým by se to dítěti dobře svěřovalo, ale zároveň no netlačila bych, kdyby mi řekl nic, tak bych mu nabídla, že kdyby něco, takže za mnou může přijít.

Co pro vás bylo na této situaci nejtěžší a proč?

Ale myslím, že nikdy se v tom nebudeš cítit dobře, protože to jsou prostě situace, kterých se složitý a není jednoduché o nich mluvit.

Existuje něco, co by vám mohlo pomoci při stejné situaci? Jak se situací naložit lépe?

Tak třeba by mi pomohlo se v tom rozhovoru cítit líp, kdyby byly nějaký ty nácvikový rozhovory třeba u toho školení. To bylo fajn.

OBECNÉ OTÁZKY O DOMÁCÍM NÁSILÍ

Slyšela jste někdy o CAN (Child Abuse and Neglect) - syndrom týraného a zanedbávaného dítěte?

Jo to jsem slyšela.

Pokud ano, kde jste se s tím pojmem setkala? Za jakých okolností? A jak byl ten pojem prezentován? Co si pod ním představujete?

No já bych si představila prostě dítě, který je, který moje fakt nějak ubližováno, takže bude nevím třeba mít problémy ve škole bude nevím to mít zase nějaký dopad na to jeho chování, na socializaci, na všechno.

Napadají vás nějaké faktory, které mohou k domácímu násilí přispět? Co vy sami vnímáte jako problém ve vztahu k domácímu násilí?

No třeba i nějaký právě ty špatný vzorce z dětství, nebo že to má ten člověk v sobě takhle fixovaný, že třeba se takhle řeší problémy, nebo no obecně nějaký problém.

Jako nějaký psychologický problémy toho člověka jako jakýkoliv problémy a problémy s jejich ventilací, ale no to je prostě vždycky jenom o tom člověku, protože jako nezáleží to na druhým, protože ten jako ať dělá, co dělá, tak to není ospravedlnění toho činu, že ho že mu nějak ubližuješ. Takže to si myslím, že je vždycky jenom problém toho jedince, který to dělá.

Tak třeba u dětí to bude určitě mít dopad na třeba na známky, prostě na výkon ve škole. A může třeba to dítě, když se teda bude bavit o dětech tak, že třeba to dítě i může častěji chybět ve škole má teda, pokud se jedná o fyzický násilí, tak má třeba častěji nějaký úrazy, ale neříká, jak se to stalo, nebo si vymejší. Možná i mezi kamarády, že je víc takový osamělý, že to bude mít dopad na ty vztahy kolem něj toho dítěte. No možná představím si víc takový zakřiknutý dítě, ale myslím si, že to může být i třeba dítě, který potom ubližuje ostatním, protože prostě to vidí doma a zase přebírá za ty vzorce. Ale třeba nevím u žen a nebo obecně u těch dospělých to bude asi taky podobný, jako že, že ty úrazy, nebo že třeba i nízký sebevědomí. Pokud se budeme bavit o nějakém i psychologickým zneužívání nebo ponižování, tak tak ten člověk nebude mít sebevědomí, nebude si důvěřovat v ničem a bude takovej zakřiknutej. A pokud se to objevilo nedávno, není to nějaký dlouhodobý a toho člověka znáš dýl, tak prostě jsou tam nějaký výchylky od normálu, no.

Slyšela jste někdy o tom, že domácí násilí může mít dopad i na dítě, které nebylo přímo obětí domácího násilí, ale bylo svědkem? Napadají vás, jaké dopady to mohou být?

No tak, určitě by to mohlo bejt vidět na známkách, horší soustředění, únava, no zase výchylka od normálu, že se chová jinak. A třeba ty vztahy se spolužákama.

Slyšela jste něco o institutu vykázání ze společného obydlí?

Neslyšela.

PREVENCE

**Jak jste spokojena s tím, jak se o tématu domácí násilí hovoří ve společnosti?
(Například v médiích, mezi rodiči či mezi učiteli)**

No takhle myslím si, že obecně se teď víc začíná dostávat do povědomí psychika, že je důležitá psychika člověka a obecně mi přijde, že se teď začíná víc o věcech mluvit a že to jde dobrým směrem. Že jsem ráda, že se právě dostává do povědomí to, že jako že to násilní, to domácí násilí, nemusí být vyloženě jenom fyzický. Vlastně vždycky se o tom může mluvit víc a vždycky to může bejt lepší, ale myslím si, že možná co by šlo zlepšit, tak víc ta informovanost třeba ve škole těch učitelů, aby věděli a věděli, co dělat, jak tomu dítěti pomoci, pokud se něco takovýho děje a aby prostě třeba ženy, které chtějí odejít z toho domu, měly, kam, aby věděli, na koho se obrátit. Ta informovanost si myslím, že by měla být vyšší určitě. Já k tomu taky nemám všechny informace, ale jsem člověk, kterej se taky jako pohybuje v tom školství, takže nějaký informace se ke mně dostávají, ale myslím si, že člověk, kterej nemá co dělat s psychologíí, pedagogikou, nějakou sociální práci něčím takovým, tak možná tak informovaný není, takže si myslím, že by se to, že to je na dobré cestě, ale že určitě je ještě docela dlouhá cesta k tomu, aby to bylo ideální.

Mohla byste mi dát příklad nějaké pozitivní a negativní zkušenosti?

Pozitivní – No takhle myslím si, že obecně se teď víc začíná dostávat do povědomí psychika, že je důležitá psychika člověka a obecně mi přijde, že se teď začíná víc o věcech mluvit a že to jde dobrým směrem. Že jsem ráda, že se právě dostává do povědomí to, že jako že to násilní, to domácí násilí, nemusí být vyloženě jenom fyzický

Co by podle vás mohlo pomoci? Kde vidíte prostor pro zlepšení?

Myslím si, že prevence je důležitá ve všech ohledech, je pozdě řešit, až když se něco stane. Primární prevence je ten první krok, jak jim zabránit a předejít jim, ať už se týká čehokoliv, i toho domácího násilí.

Máte dojem, že se ve společnosti o domácím násilí mluví dostatečně?

Je to na dobré cestě, ale ještě to úplně není asi ono.

Pokud ano, proč? V čem je to dostatečné?

Pokud ne, proč? V čem je to nedostatečné?

Taky mi přijde, že kolikrát lidi vidí jenom ty děti a ženy, ale že se to může týkat všech, že se to může týkat mužů, že se to může týkat, jak nevzdělaných lidí, tak vysoce vzdělaných, jak chudých, tak bohatých. Že si tohle člověk nevybírám a nezáleží na tady těch faktorech.

Kdo by se dle vás měl především věnovat prevenci domácího násilí a proč?

Myslím si, že školy. Že když se ten člověk jako formuje, že když se to podchytí v tom dětství, tak je nižší pravděpodobnost, že se možná to projeví v dospělosti, a když už, tak aspoň o tom budou ty lidi víc informovaný a budou vědět, co v takových případech dělat.

To je to, co mi přijde dobrý, že teď se o tom začínám mluvit právě i ve školách a všude, a proto si myslím, že je to na dobré cestě.

Jakým způsobem a proč?

Myslím si, že by bylo dobrý využívat nějakých programů primární prevence a zvat si na odborníky do školy. Protože přece jenom učitel není odborníkem na všechno a jsou lidi, který tyhle věci zvládnou líp. Ale tak nějak ten učitel pro to ještě může udělat to, že bude vytvářet v té třídě nějakou příjemnou atmosféru, nebo nějaký důvěryhodný prostředí. A ty děti se nebudou bát se svěřit. A budou vědět, že můžou.

Jak by to měli dělat?

Jak ideálně by tato prevence měla vypadat?

Setkala jste někdy s preventivními a vzdělávacími programy pro školy ohledně problematiky domácího násilí?

Slyšela, ale na jméno si nevzpomenu, ale slyšela.

Pokud ano, zúčastnila jste se některého z nich? Jaká byla vaše zkušenost? Co jste okolo toho řešili? Co vám na tom připadá dobré?

Zkušenost s tím nemám.

Myslíte si, že by tyto preventivní programy měly být součástí vzdělávání na základních školách? Nebo máte dojem, že je to již nad rámec a jde to zvládnout i bez nich?

Jo určitě. Tak jako těch oblastí, kde je potřeba ta primární prevence je velká spousta, takže myslím si, že jo.

Příloha č. 3: Ukázka kódování – Respondentka č.1

Když se řekne domácí násilí, co se Vám první vybaví? Jde mi o to zjistit, co si představíte? Co je podle vás důležité?

No buď to může být **psychickýho rázu**, nebo že se ten člověk **chová nějak jinak než normálně** a než běžně. Anebo to můžeš pozorovat jako už vyloženě nějaký **třeba modřiny** nebo **úrazy** má často a no jako psychicky to může být, že **se uzavírá víc** a třeba nevím, jako toho může být spousta. Ale že se třeba **tolik nechce socializovat**, **nemluví moc** o nějakých věcech. Je víc, takovej nevím **zakřiknutej**, **plachej** třeba, ale to je taky podle mě **individuální a záleží hodně na té osobnosti**.

Cítíte podporu od školy v řešení takových případů? Víte kam se obrátit při řešení domácího násilí v rámci školy?

Určitě ono já pracuju na soukromé alternativní základní škole a přijde mi, že tam je fakt super prostředí na nějaký řešení čehokoliv, že tam jsou **vždycky lidi, který ti pomůžou** a se kterými můžeš **všechno zkontaktovat**. Asi bych si musela promluvit s někým **zkušenějším**, kdo by věděl, jak tyhle situace řešit, ale kdybych, kdybych se do téhle situace dostala, tak bych si určitě i našla nějakou oficiální cestu, jaký je dobrý tyhle věci řešit skrz školu jako z pozice učitele. Protože vím, že existují nějaký **linky, na který můžeš zavolat a řešit tady ty problémy, ať už se jedná třeba o šikanu nebo nějaký podobný problémy**. A měli jsme **školení** a tam právě jsme se bavili o šikaně a vím, že existuje spousta čísel, kdy řekneš, když potřebuješ i poradit třeba jak to řešit, koho kontaktovat, a že to nemusí být vyloženě na tvou jenom na tvou hlavě, ale je tady okolo tebe **spousta lidí** se, kterými bys to **mohla a vlastně měla řešit**. Nemělo by to být jenom postavený na jednom člověku, takže **podporu cítím**.

Pokud takovou zkušenost ve školním prostředí nemáte, zajímalo by mě, jestli si dokážete představit, jak by se mohlo stát, že je dítě ohrožené? Jak se to může projevovat? Projevy a chování, které je spojené s domácím násilím? Proč zrovna tyto typy chování, byste si spojili s podezřením na domácí násilí?

Já si nemyslím, že existuje nějaký prototyp, kdy je to dítě ohrožené. Myslím si, že se to může stát jakoby ve funkční rodině, tak ty nefunkční. Může se ta rodina **tvářit, že je všechno v pořádku, že všechno funguje**, ale nevíme, co se děje doma za zavřenými dveřmi. Může jít i o nějaký **dlouhodobější problémy s komunikací s rodiči**, nevíme nějaký **známky zanedbávání**. Rodina může být **nekompletní**, může být **náhradní otec, rodič**. To si myslím, že může být často případ nebo samozřejmě **alkohol, drogy u rodičů**. U chování to může být **zhoršený prospěch, zhoršený vztahy s vrstevníky**. Prostě **výkyvy od normálu, cokoli, co není běžný**. Myslím si, že ty projevy nemusí jednoznačně znamenat, že se jedná o domácí násilí, že to spíš **symbolizuje něco, že není pořádku a je potřeba se o to zajímat**. **Zeptat se toho žáka, ujistit ho, že jsem tu pro něj a monitorovat, co se děje**. Ale pokud má to dítě nějaký **modřiny, úrazy**, tak to už je potom zřejmý nebo pokud jsou **problémy v rámci spolupráce s tou rodinou** nebo si **všimáme problémů v interakci**.

Jak byste reagovala? Dovedete si představit, jak byste postupovala? Proč zrovna tímto způsobem?

Pokusila nějak nenápadně promluvit s tím dítětem, ne vyloženě jako konkrétně ať mi řekne, co se děje, ale zeptat se tak, jako jestli je všechno v pořádku, že se mi zdá, že se **chová jinak než normálně než běžně**, a asi bych taky víc pozorovala to dítě a **promluvila si o tom s kolegy**. Jako že bychom, aby o tom věděli tak nějak všichni, kdo přichází do styku s tím dítětem a víc bychom se na něj zaměřili. My teda u nás na škole se **hodně bavíme takhle v tom týmu**, takže **s nimi určitě první**. Potom pokud je na škole **psycholog** nebo **metodik prevence** nebo tak, tak **se pobavit i s nima**. A potom, když už by to byl jako oficiální, že jo že by, že by se vědělo, že se něco děje, tak určí určitě ospod.

RIZIKOVÉ PROJEVY CHOVÁNÍ

FYZICKÉ NÁSILÍ

PSYCHICKÉ NÁSILÍ

PODPORA PRO UČITELE

PODPORA PRO DÍTĚ

RODINA DÍTĚTE

Příloha č. 4: Informovaný souhlas

Příloha A – Vzor informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Jmenuji se Eliška Machalová, jsem studentkou 3. ročníku Sociální práce na Univerzitě Karlově. Téma mé bakalářské práce je Informovanost učitelů základních škol o domácím násilí. Do svého výzkumu hledám jako respondenty učitele základních škol. Výzkumné šetření je prováděno kvalitativním výzkumem metodou polostrukturovaných rozhovorů. Cílem výzkumu je zjistit, jak učitelé rozumí fenoménu domácího násilí a jak vnímají svoji roli při řešení domácího násilí. Rozhovor je anonymizovaný, uvedeno je pouze město, kde respondent vyučuje, jeho věk, délka praxe a pracovní pozice. Rozhovor bude nahrávaný na diktafon, následně přepsaný do písemné podoby a po analýze dat bude nahrávka smazána.

Informace o účastníkovi výzkumu:

jméno a příjmení: RESPONDENTKA Č. 1

město, kde respondent pracuje: PRAHA

věk: 25

délka praxe: 3

pracovní pozice: UČITELKA 1. ST.

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytují bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty, IČ: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;

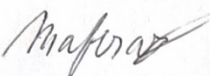
c) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytují dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazují se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností. Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne: 26. 4. 2023

Podpis:

Příloha č. 5: Tabulka 1

Přehled počtu vykázaní Policií ČR dle kraje

PŘEHLED POČTU VYKÁZÁNÍ POLICIÍ ČR DLE KRAJŮ																															
KRAJ	Zpracoval Bílý kruh bezpečí - 15.3. 2023 zdroj dat: Asociace pracovníků intervenčních center ČR												celkem v jednotlivých letech												celkem						
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		2019	2020	2021	2022	2007-22	
Jihočeský	2	4											6	50	37	35	84	72	64	63	96	54	53	57	47	52	45	37	43	849	
Jihomoravský	18	14											32	82	72	82	87	118	150	128	118	124	117	106	112	115	130	108	119	1768	
Karlovarský	2	1											3	32	46	49	79	137	111	97	114	93	89	82	70	57	46	39	41	1182	
Královéhradecký	7	9											16	34	22	16	44	45	52	41	35	32	57	113	73	97	112	89	69	931	
Liberecký	5	5											10	30	36	68	62	82	104	113	100	79	80	80	76	76	101	66	60	1213	
Moravskoslezský	8	14											22	213	110	111	108	135	97	107	124	112	122	117	127	125	93	103	87	1891	
Olomoucký	9	11											20	44	35	43	61	112	100	94	87	109	95	93	75	73	75	57	83	1236	
Pardubický	2	6											8	61	39	44	73	92	104	83	80	69	77	60	55	55	43	30	42	1007	
Plzeňský	3	2											5	16	22	14	27	23	30	39	42	31	26	31	31	27	40	29	30	458	
Hlavní město Praha	13	9											22	59	34	48	104	123	138	155	213	192	206	200	186	177	167	150	156	2308	
Středočeský	10	10											20	79	67	59	64	121	106	111	119	104	103	103	120	123	82	62	74	1497	
Ústecký	19	12											31	81	87	134	133	202	204	156	137	163	181	204	197	159	136	112	177	2463	
Vysočina	9	8											17	32	26	39	51	42	43	73	74	77	55	47	64	73	52	41	57	846	
Zlínský	5	4											9	49	46	36	81	126	102	101	83	67	55	57	53	50	48	37	48	1039	
CELKEM VYKÁZÁNÍ	112	109	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	221	862	679	778	1058	1430	1405	1361	1382	1306	1316	1350	1286	1299	1170	960	1086	18688	
z toho opakovaná	24	17																													
tl. v %	21%	15%																													

Od 1. 1. 2007 do 28. 2. 2023 celkem: 18 909

(Bílý kruh bezpečí, Přehled počtu vykázaní Policií ČR dle krajů, 2023, dostupné z

<https://www.domacinasili.cz/prehled-o-vykazani-za-unor-2023/>)

Příloha č. 6: Tabulka 2

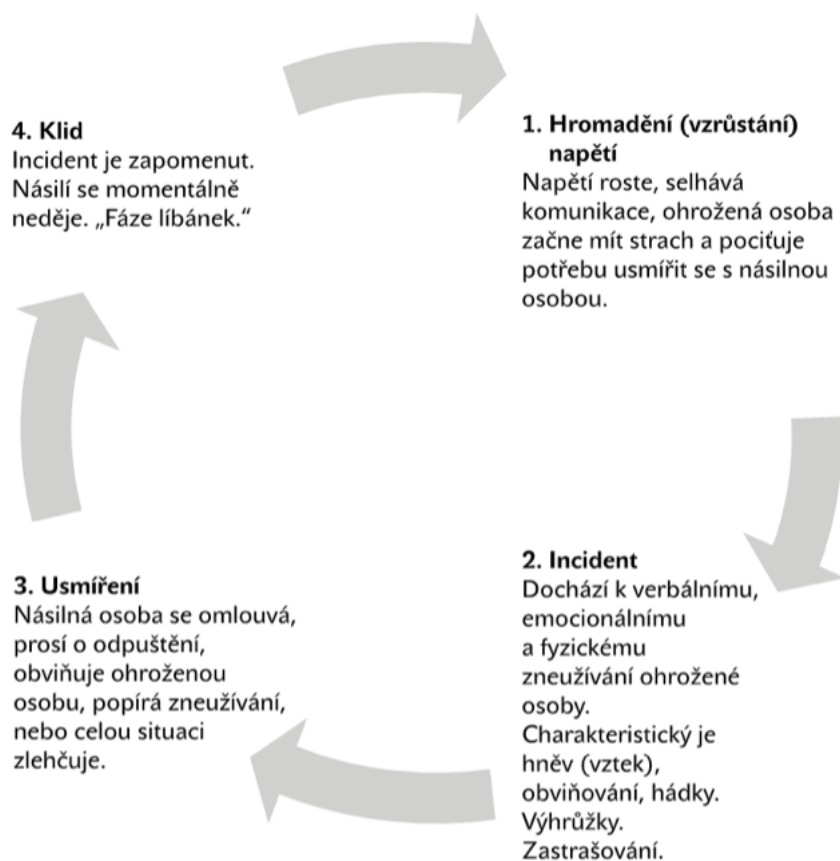
Prevence dopadu domácího násilí na děti

Prevence dopadu domácího násilí			
Věk dítěte	Primární prevence	Sekundární prevence	Terciální prevence
0-5	Asistence mladým rodičům	Šetření v rodině, podpora rodiči, který je obětí násilí	Aktivní zásah, odborná pomoc
6-12	Rozvoj schopnosti řešit konfliktní situace adekvátními postupy	Krizová intervence, individuální práce s dítětem	Práce s traumatem, individuální a skupinová terapie
13-18	Zvyšování povědomí o partnerském násilí, formování rovnoprávného vztahu	Krizová intervence, individuální poradenství	Práce s traumatem, individuální a skupinová terapie
18 a více	Jak reagovat na partnerské násilí, kde hledat pomoc	Poskytnutí vhodného a koordinovaného poradenství	Intenzivní interdisciplinární spolupráce (specializovaná centra, policie, intervenční centra atd.)

(Wolf a Jaffe, Emerging Strategies in the Prevention of Domestic Violence. The Future of Children, 1999)

Příloha č. 7: Obrázek 1

Čtyři fáze cyklu násilí (Walker, 1979)

Walker, L. E. (2016). The battered woman syndrome. Springer publishing company. In N. Špatenková, & D. Ševčík, Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence (s.53). Portál.